

LA REPRESENTACIÓ DE LA DONA I ELS USOS LINGÜÍSTICS. REVISIÓ D'ESTUDIS SOBRE LA INTERACCIÓ ENTRE LES FORMES MASCULINES I EL BIAIX DE GÈNERE

Esther Monzó-Nebot*

Resum

El llenguatge inclusiu des de la perspectiva de gènere ha cobrat importància en les societats modernes com a mesura política per potenciar la igualtat de gènere. Els canvis necessaris per parlar de maneres no masculistes han despertat consciències però també resistències. Una posició que ha aconseguit una influència especial en contextos institucionals per a algunes llengües (inclòs el català) és que les formes masculines són la forma neutra de les llengües on el masculí coincideix amb l'arrel lèxica. Així, des del significat convencional que té per al treball acadèmic com a absència d'una marca morfològica, el terme *no marcat* s'extrapola i s'utilitza com a argument de neutralitat semàntica, comunicativa, sociocultural i simbòlica. L'argument nega o, en el millor dels casos, ignora la natura dinàmica de les relacions entre llenguatge, cognició i societat. Aquest article revisa el coneixement acumulat sobre aquestes dinàmiques en estudis empírics que desafien la pretesa neutralitat de les formes masculines i avaluen els mitjans lingüístics que poden contrarestar el biaix de gènere i com es revesteix de *naturalitat* en les nostres societats.

Paraules clau: llenguatge inclusiu; llenguatge excludent; perspectiva de gènere; masculí neutre; biaix de gènere; cognició; percepció; construcció social; poder social.

REPRESENTATION OF WOMEN AND LINGUISTIC USAGE. A REVIEW OF STUDIES ON THE INTERPLAY OF MASCULINE FORMS AND GENDER BIAS

Abstract

Gender-inclusive language has become prominent in modern societies as a political measure for acknowledging gender-based diversity. The changes required to speak in non-sexist ways have aroused awareness but also resistance. A position that has achieved special traction in institutional contexts for some languages (including Catalan) is that masculine forms are actually the neutral form of gendered languages. Based on the absence of a morphological mark, grammar scholars use unmarked to refer to masculine forms that match the lexical root of words. This conventional meaning has been altered in using the term to intrinsically justify a semantic, communicative, sociocultural, and even symbolic neutrality of masculine forms. The argument denies or, at best, ignores the relationship between language, cognition, and society. This article reviews the knowledge accrued on that relationship on the basis of empirical studies challenging the alleged neutrality of masculine forms and assessing specific linguistic means that may counter the gender bias that looms large on our societies and how it is constructed as natural.

Keywords: *gender-inclusive language; gender-exclusive language; neutral masculine forms; gender bias; cognition; perception; social construction; social power.*

---

* Esther Monzó-Nebot, Universitat Jaume I, Departament de Traducció i Comunicació, FCHS, Av. Sos Banyat s/n, E-12071 Castelló de la Plana, monzo@uji.es, [0000-0001-5658-9967](tel:+34968888888)

Article rebut el 06.10.2021. Avaluacions cegues: 15.10.2021 i 04.11.2021. Acceptació de la versió final: 16.11.2021

Citació recomanada: Monzó-Nebot, Esther. (2021). La representació de la dona i els usos lingüístics. Revisió d'estudis sobre la interacció entre les formes masculines i el biaix de gènere. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 76, 141-168. <https://doi.org/10.2436/rld.i76.2021.3730>

Sumari

1 Introducció

2 La llengua en societat

2.1 La llengua i el pensament

2.2 La llengua, la percepció i els judicis

2.3 La llengua i la intenció (i oportunitat) d'actuar

2.4 Interactuar i cooperar

2.5 La llengua, les jerarquies i les motivacions socials

2.6 Llengua, poder social i ideologies sexistes

3 Conclusions

Bibliografia

1 Introducció

Que la nostra capacitat de comunicar és instrumental per al nostre desenvolupament és una qüestió que la llengua ha interioritzat. *Fem servir* les llengües¹ perquè ens ajuden a aconseguir fins. Però dir-li a un martell on hi ha un clau o dir-li a un cotxe que es repare no produeixen efectes performatius –o almenys no encara. La llengua ens serveix d'eina perquè vivim en societat amb altres persones que entenen i fins i tot comparteixen el seu valor comunicatiu, referencial i simbòlic. La llengua, per tant, és un instrument que fa coses i que té utilitat des d'una perspectiva social per a molt més que no assenyalar (Gellner, 1970, p. 25). Juntament amb el significat, la llengua comunica identitat (Hernández i Mercadé, 1990; Edwards, 2009). Com a mecanisme principal de la interacció social, s'escola per tots els aspectes de l'experiència social (Agha, 2007) i de la cultura (Riley, 2007), és determinant en l'exercici del poder social (Bourdieu, 1991) i polític (Safran, 2004), fins al punt de requerir protecció específica: els drets lingüístics, els trobem al cor de grans conflictes interculturals (Hannum, 1991). Parlar la llengua pròpia en la nostra vida social té efectes positius en la salut (Whalen, Moss i Baldwin, 2016; Rehg et al., 2018) i en la prevenció de conflictes ètnics (Dagbo, 2020). Des d'una consciència creixent del valor no únicament comunicatiu de les llengües, es reclama que els drets lingüístics es reconeguen com a drets humans fonamentals (Corretja i Torrens, 1995; Kontra, Phillipson, Skutnabb-Kangas i Varady, 1999; De Varennes, 2001; Pons i Parera, Parés i Pla, 2005; Skutnabb-Kangas, 2006).

Amb tots aquests usos, l'interès de les disciplines científiques pel llenguatge i les llengües concretes no és unidimensional ni homogeni. La lingüística, la filosofia, la psicologia, les neurociències, la informàtica, la biblioteconomia, el dret, la traductologia, la sociologia i moltes altres disciplines (comptant-hi la diversitat de branques dins de cadascuna d'aquestes) hi han vist una habilitat que distingeix l'espècie humana, un sistema de pensament, una forma d'actuació o de cooperació, i també un sistema de creació, transmissió i validació d'idees o fins i tot de la realitat mateixa. Totes aquestes perspectives, per descomptat, no són excloents sinó complementàries, i ens ajuden a desbrinar les complexitats dels fenòmens del llenguatge, les llengües i els usos lingüístics des de la multidisciplinarietat i, de vegades, també des d'una interdisciplinarietat que pretén precisament fer palès que, ens ho mirem com ens ho mirem, el llenguatge i la llengua continuaran sent tot això i més.

Tot i així, diverses reflexions sobre el llenguatge inclusiu s'han mirat els usos lingüístics focalitzant en les parts constituents de les llengües, i defensant-ne la independència respecte de la vida social, descrivint-ne una constitució i una funció en termes autopoietics, és a dir, explicant la gramàtica sense parlar de més que de la gramàtica (Kilarski, 2007 sistematitza com han construït el gènere gramatical les contribucions dedicades a explicar-ne l'origen i la funció). Alhora, aquestes argumentacions atribueixen a l'explicació gramatical una justificació *ultra vires* de la neutralitat del gènere masculí en termes generalitzats. Més concretament, s'ha qüestionat amb aquesta asseveració que l'anomenat gènere *gramatical* tinga cap relació amb la creació i el manteniment de les jerarquies entre les categories socials distingides per gèneres. Des d'aquesta idea, s'ha posat en dubte l'eficàcia del llenguatge inclusiu, particularment el llenguatge inclusiu des de la perspectiva de gènere, per al canvi social (Junyent Figueras, 2013, i també en altres obres, reprén els arguments recollits a Kilarski 2007 i utilitza les explicacions donades des de la gramàtica a l'origen del gènere per negar l'efectivitat del llenguatge inclusiu). Aquesta postura ha aconseguit legitimitat en diversos sectors, també institucionals, que justifiquen l'ús universalitzat del masculí en les polítiques lingüístiques des d'una visió purament gramatical. Com a exemple, el Parlament de Catalunya (2019, p. 19):

Atès que els textos parlamentaris no han de fer esment de persones determinades, sinó que fan referència *ex ante* a condicions personals, professions o càrrecs que poden ésser ocupats per qualsevol persona, en aquestes referències cal respectar els principis de neutralitat i objectivitat. És per això que fem la categoria gramatical no marcada pel que fa al gènere, que en el cas del català és el masculí.

D'aquesta manera, la forma en què la gramàtica designa un gènere des del punt de vista de la seua formació (*no marcat*) perquè siga útil i coherent per al treball que es realitza en l'àmbit, s'extrapola més enllà de les seues fronteres epistemològiques. En aquesta descontextualització, se n'amplia el significat a altres àmbits sense tenir

1 Faré servir *llengua* o *llenguatge* per remetre a idiomes o llenguatges naturals i *llenguatge* per a les formes d'expressió concretes en aquestes llengües (per exemple, *llenguatge inclusiu*, *llenguatge sexista* o *llenguatge excloent*).

dades sobre si, efectivament, podem dir que el que s'anomena *no marcat* atenent a la morfologia pot ser més que una convenció científica i descriure adequadament usos lingüístics des del punt de vista semàntic, pragmàtic, comunicatiu i fins i tot simbòlic. Partint de la premissa que les polítiques lingüístiques d'un parlament o d'altres institucions públiques no tenen com a àmbit de pràctica la morfologia de la llengua, caldria comprovar què ens diuen les dades al respecte d'aquesta ambició generalitzant abans de manllevar el sistema de descripció d'un àmbit d'estudi concret per establir una convenció social i una política lingüística amb impacte social.

Aquest article es mira precisament les dades disponibles per incloure els estudis empírics en el debat sobre què és el que *marca* el llenguatge. Així, l'article revisa estudis que, pel seu abast epistemològic i disseny metodològic, tenen el potencial de posar a prova empíricament les relacions entre el llenguatge i les experiències socials, concretament les desigualtats de gènere. El treball es fonamenta en dues assumpcions bàsiques. La primera és que cal posar a prova empíricament les hipòtesis formulades abans de donar-les per vàlides, perquè només així podem veure els matisos i els àmbits de validesa. La segona és que el llenguatge és una eina social que participa en les dinàmiques socials de maneres complexes no reductibles a una descripció formal ni extrapolables des d'aquesta descripció formal. Amb una revisió d'estudis empírics, situats en diferents nivells de l'experiència social, l'article explora la productivitat del que coneixem com a *llenguatge excloent i inclusiu* des del punt de vista del gènere en el manteniment o la correcció de les desigualtats socials. Aquesta revisió serveix de marc per escatir si podem acceptar o hem de descartar les pretensions de neutralitat del gènere gramatical masculí, en particular en argumentacions que, basades en convencions científiques de l'estudi de la gramàtica, situen les prescripcions sobre l'ús de la llengua i la gestió institucional de la diversitat de gènere en plànols incomunicats.

2 La llengua en societat

Fem servir la llengua perquè és efectiva, però només ho és en un context social (i en el context social apropiat). Alhora, la llengua és un element constituent dels esdeveniments socials i, com a tal, interessa diverses disciplines que ens aporten coneixement sobre la percepció, la cognició, la conducta, les relacions interpersonals, intergrupals i interculturals, els processos de cooperació i, també, de construcció de la societat mateixa, de les classificacions i de les jerarquies que constitueixen les societats i que s'hi reproduïxen. Aquests aspectes estan interconnectats i interactuen en la realitat que volem entendre, descriure, explicar i, fins i tot, preveure a través de l'estudi científic. Els apartats següents revisen algunes d'aquestes perspectives i interaccions per veure quines dades empíriques tenim sobre la interacció del sistema lingüístic amb el sistema social per determinar si podem o no parlar de la llengua com a sistema autopoietic. Com es veurà, la divisió serveix fins argumentatius i no pretén separar els estudis en compartiments aïllats.

2.1 La llengua i el pensament

Tot i que el pensament és una qüestió privada, no és tan individual com pot semblar. La cognició es troba en una interacció permanent amb els contextos socials, culturals i materials, els quals la configuren (A. L. Wilson, 1993) i l'arrelen (Whitson, 1997; Smith i Semin, 2007). La interacció entre la ment i l'entorn requereix un sistema de comunicació. És a través del llenguatge que comuniquem la ment, però també és a través del llenguatge que construïm la ment, en un procés del qual anem coneixent més i més. Una de les hipòtesis més estudiades i divulgades en termes de llengua, la hipòtesi Sapir-Whorf, propugna que la llengua (o les llengües) que adquirim en primer lloc i els usos que en fem configura com estructura la ment l'experiència, d'una manera que no afecta només la producció lingüística sinó la cognició en termes generals (Sapir, 1929[1949], p. 69; Whorf, 1940[1956], p. 212 i s.). Les perspectives més recents ubiquen aquesta estructuració en contextos concrets i relativitzen el poder estructurant de la llengua a casos determinats, com ara la memòria a curt termini (Amici et al., 2019) o la representació espacial (Choy i Cheung, 2017). Les llengües ofereixen recursos diferents als seus parlants, que reben d'altres parlants les representacions de la realitat de les formes que és capaç de codificar la seua llengua. Així, una llengua on els verbs transmeten intenció (com el català, on per traduir *drop* hem de decidir-nos per 'llençar', 'deixar caure' o 'deixar estar') exigeix que les persones que la parlen facen hipòtesis sobre la intenció dels actants (vegeu Filipovic, 2008).

Precisament per aquest vincle entre llengua i representació, les llengües tenen el poder d'activar emocions (Hayakawa, Lau, Holtzmann, Costa i Keysar, 2019) i les paraules activen escenes (Anderson, 1977; Rumelhart

i Ortony, 1977). Es diu que Tolstoi, en la infantesa, tenia un club privat amb els seus amics. Per ser-ne membre, calia passar una prova: seure en un racó durant trenta minuts sense pensar en un os polar. En funció de la nostra cultura, haurem pensat en un os caminant pel gel o en un tros de carn servit en un plat, però hi haurem pensat. La dificultat de no fer-ho rau en la natura evocadora de la llengua (Orange, 2008), tan poderosa que permet inventar representacions que no són certes i que, tot i així, tenen conseqüències en el plànol de l'experiència empírica, que acaba alineant-se amb el món paral·lel recreat només amb els mots. La recreació inventada genera associacions, actituds, implícits i donats per fet que configuren accions i interaccions fins que la línia del món inventat s'endinsa en el món empíric i, pot, fins i tot, modificar la memòria (Otgaar i Baker, 2018). Atès que, en diferents grups, poden recrear-se realitats paral·leles fruit de narratives paral·leles, aquesta capacitat evocadora del llenguatge ha servit per explicar la falta d'intercomprensió entre opcions polítiques diferents en grups que comparteixen un entorn social però perceben la realitat comuna de formes divergents (G. Lakoff, 2004).

Els estereotips i les expectatives que se'n deriven envers els individus beuen d'aquesta vinculació tan estreta entre llengua i representació cognitiva. En efecte, la llengua té el potencial de reproduir i perpetuar clixés, també de gènere (Stahlberg, Braun, Irmen i Sczesny, 2007). Per exemple, amb enfocaments experimentals, s'ha pogut constatar que els sufixos (McConnell i Fazio, 1996) o els pronoms (MacKay i Konishi, 1980) atribuïts a un gènere (amb o sense marques morfològiques) activen percepcions i interpretacions estereotipades. S'ha estudiat també si la preferència per un ús marcat pel gènere (fins i tot sent *no marcat* des de la seua morfologia) podia correlacionar amb actituds igualitàries o sexistes i només s'ha pogut confirmar aquesta segona correlació (Liben i Bigler, 2002), en la qual aprofundim més avant (2.6). Aquests estudis s'han realitzat amb distintes llengües i ofereixen resultats coherents amb d'altres que se centren en els nivells de la percepció, l'acció, la interacció i la configuració de les jerarquies socials, que veurem en els epígrafs següents.

2.2 La llengua, la percepció i els judicis

Dues persones van cap a la mateixa habitació. L'una té por de les aranyes, però l'altra no. La que té por demana a la que no en té que entre primer i mire si hi ha aranyes. Quan li diu que no, entra i veu una aranya. No és que la primera volguera enganyar la segona; és que les persones que tenen por a les aranyes en veuen més (Vasey et al., 2012). La realitat és igual per a les dues persones, però no la percepció. La percepció està influïda fortament per factors cognitius, socials i culturals que influeixen en les inferències que necessitem per entendre el nostre entorn (Knill i Richards, 1996). I un dels factors més potents per configurar la nostra percepció del món és la llengua. És a través de la llengua que comuniquem la nostra forma de pensar, i, en fer-ho, la reproduïm. La llengua és un instrument per focalitzar la nostra atenció, tant a través de la seua configuració com del contingut que comunica. D'una banda, cada llengua té uns recursos que ens van entrenant a mirar i distingir els matisos que ens permet enunciar, derivats, de fet, de les necessitats que s'hi han anat fixant. Per exemple, s'ha vist com les capacitats de representació semàntica d'una llengua correlacionen amb capacitats sensorial-motors (Meteyard, Bahrami i Vigliocco, 2007). Sembla que la llengua ens ensinistra a parar atenció, a adonar-nos de coses que acaben sent més familiars que d'altres i a practicar aspectes on acabem desenvolupant més traça que en d'altres. De l'altra banda, el que ens explica la nostra comunitat a través del llenguatge ens fa percebre determinades característiques com a rellevants en contextos concrets i ens hi duu l'atenció. Per exemple, els trets destacats en els agrupaments d'individus que es consideren vàlids i són presents en un context concret (color de pell o dur o no ulleres) són comunicats a través de les narratives socials i ens guien col·lectivament a classificar-nos dins dels grups històricament percebuts.

En aquest segon cas, a més de portar-nos l'atenció a determinades característiques, les narratives poden associar aquests trets amb qualitats concretes. Les narratives expliquen fenòmens, esdeveniments, fins i tot persones, donant relacions, significats i propòsits internament coherents (Somers, 1992; Somers i Gibson, 1994). Aquesta coherència és fruit d'una elaboració col·lectiva que vehicula i transmet com veu el món la nostra cultura o el grup social amb el qual ens identifiquem (Alexander, 2006). Les narratives són històries amb què expliquem parts del món, com poden ser la creació de l'univers o el moment en què van nàixer les llengües, però també si l'alemany és una llengua seca o si els immigrants fragmenten les societats. Les narratives que ens diuen com és el món circulen en la societat (Barthes, 1957) i adquireixen legitimitat (Lyotard, 1979). Hi ha narratives, les anomenades *metanarratives* (Lyotard, 1979, p. 7-8) o complexos de mites i símbols (Armstrong, 1982), que tenen la voluntat d'explicar el món sencer, de codificar i fixar els

valors del nostre grup, per donar-li entitat i autoritat, situant-lo en relació amb la resta, generalment en una posició moralment superior des de la qual puguem arrogar-nos autoritat moral.

Socialitzar-nos en les narratives que circulen en el nostre entorn condiciona quins estímuls percebem i com en fem sentit, configura les nostres expectatives sobre nosaltres i sobre altres, crea estereotips, tradicions i mites que es queden en la nostra memòria (Kintsch, 1977) i que ens fan passar per alt la informació que les contradiu (quant al biaix de confirmació, vegeu Wason, 1960, 1968). Com dèiem, una de les funcions d'aquestes narratives és organitzar el món, i també els individus amb què convivim, en nosaltres (*endogrups*) i altres (*exogrups*). Els grups socials amb què mirem el nostre entorn no són *naturals* en el sentit que no venen donats sinó que ens els donem, és a dir, sorgeixen de pràctiques socials i, de fet, ens exposem a distintes narratives en distints contextos que poden arribar a ser contradictòries. Certament, els trets que entenem definidors de les identitats del nostre grup i dels aliens són contextuals i flexibles (Barth, 1969) i, en conseqüència, també els grups possibles podrien ser-ne d'altres. Si tenim una vida social centrada en individus d'un color de pell similar i n'apareixen d'altres amb color de pell diferent, la identitat del nostre grup pot agafar el primer color com a definitori. Si, en canvi, el tret que és igual dins del nostre cercle i diferent a la resta és la llengua, el poder adquisitiu o la institució on treballem, aquestes característiques acabaran tenint poder de definició i afiliació. Quan identifiquem en una persona el tret que ha esdevingut rellevant en el nostre context, li atribuïm a l'individu de forma irreflexiva i heurística (en el sentit de S. Chen i Chaiken, 1999) les característiques que assignem al seu grup, i a la inversa: assignem al grup les característiques que puguem observar en l'individu (Allison i Messick, 1985).

Un exemple d'aquesta atribució de trets entre grups té com a centre la llengua. El que s'anomena *ideologia de la llengua estàndard* (Lippi-Green, 1994) ens mena a jutjar com a més assenyats i dignes de confiança les persones que utilitzen una determinada varietat i fins i tot una determinada llengua, mentre que qui fa servir varietats no estàndard o llengües minoritzades és objecte dels estereotips contraris (Woolard, 2008). Un altre eix d'organització social especialment perseverant i de gran abast és el gènere. La cultura ens envolta i les narratives ens van transmetent creences que reproduïm en tries lèxiques i gramaticals que van dient que la societat es divideix en els gèneres que ha codificat (Fausto-Sterling, 2000) i van transmetent com han de fer i com hem de tractar cadascun d'aquests (vegeu Fiske, Cuddy, Glick i Xu, 2002; Cuddy, Fiske i Glick, 2008; Madera, Hebl i Martin, 2009; Gaucher, Friesen i Kay, 2011). Així, amb les pràctiques socials lingüístiques, es va assignant als gèneres més o menys visibilitat i més o menys poder (sobre androcentrisme, vegeu Hegarty i Buechel, 2006), a més d'un seguit d'atributs particulars.

La llengua crea relacions i jerarquies socials, tant per la seua funció comunicativa, transmetent i reproduint estereotips, com de formes més subtils, a través de la seua forma lingüística: amb la sintaxi que ens fa percebre com a més important el que és anomenat primer (Hegarty, Mollin i Foels, 2016; Kesebir, 2017), però també amb la gramàtica, utilitzant amb més freqüència els verbs en associació amb homes i altres categories en parlar de dones, alhora que fa percebre major agència a través de verbs que d'altres categories gramaticals (Formanowicz, Roessel, Suitner i Maass, 2017). Curiosament, Formanowicz (2020) ha continuat aquesta línia de recerca sobre efectes i usos de les categories gramaticals en relació amb la percepció amb estudis sobre relacions socials entre endogrups i exogrups. Els resultats mostren que presentem qui considerem dins el nostre grup identitari de manera més activa (amb més verbs) que qui considerem diferent. El poder afiliador de la llengua també té, però, un vessant excloent. Stout i Dasgupta (2011) van observar que les dones se sentien fora de lloc en entrevistes laborals on s'utilitzava el llenguatge excloent, la qual cosa no ocorria amb entrevistes fetes amb llenguatge inclusiu. Com deia Ausiàs March, "Cascun requer e vol a son senblant" i així ho percebem.

Alguns estudis han intentat veure empíricament com i què podia influir més en la percepció i els judicis: la gramàtica o les narratives. Beller, Brattebø, Lavik, Reigstad i Bender (2015), per exemple, van estudiar membres de grups de la mateixa cultura amb variants lingüístiques que difereixen només en la distinció del gènere masculí i femení. En concret, en un experiment, es va demanar a parlants de diferents dialectes noruecs (l'un amb gènere neutre i gènere ambivalent i l'altre amb femení, masculí i neutre) que assignaren veus masculines o femenines a mots de tres categories semàntiques: éssers animats, entitats abstractes (com ara *pau*) i artefactes. Els resultats van indicar que, quan hi ha gènere gramatical femení i masculí, el gènere gramatical marca la tria de veus masculines o femenines, que difereix de les tries que es fan amb un sistema

gramatical sense aquesta distinció. Tot i així, per a entitats abstractes i artefactes, els estereotips culturals poden arribar a superar en influència el gènere gramatical, sense neutralitzar-ne l'efecte associatiu, això és, una paraula fortament connotada com a masculina (com pot ser martell) pot tenir veu masculina per a algunes persones fins i tot quan el gènere gramatical no és masculí.

Tot i la utilitat d'aquests resultats per interpretar la interacció dels estereotips de gènere amb la llengua, no ens resol el tema de si la gramàtica per si sola pot tenir cap efecte activant o desactivant el biaix de gènere per a éssers inanimats i conceptes abstractes. Per comprovar si el gènere gramatical d'una llengua pot influir en la percepció i el pensament sense la mediació de factors culturals, Phillips i Boroditsky (2003) van fer diversos experiments amb una llengua inventada, el gumbuzi. En el primer, van ensenyar a persones natives d'anglès que el gumbuzi tenia gènere masculí i femení mostrant-los imatges d'homes acompanyades de paraules amb el prefix *sou-* i de dones acompanyades de mots amb el prefix *oos-*. Després, els ensenyaven fotografies d'objectes amb paraules amb aquests prefixos. Per a la meitat dels participants, *sou-* es presentava acompanyant dones i, per a l'altra, era *oos-*, mentre que els objectes no canviaven de prefix. Després d'aprendre la categoria gramatical (el prefix) dels mots, se'ls ensenyaven les imatges sense text i se'ls demanava que hi associaren adjectius. De forma paral·lela en els dos grups, els adjectius associats als mots activaven estereotips de gènere. Els violins eren *bonics*, *elegants* i *delicats* quan compartien prefix amb les dones i *difícils*, *impressionants* o *sorollosos* quan compartien categoria amb els homes.

Quan hi reintroduïm el factor cultural amb llengües culturalment arrelades, però, les correlacions no es veuen tan clarament. En un experiment diferent, les mateixes autores ensenyaven imatges d'objectes amb gènere gramatical oposat en alemany i en espanyol (per exemple, *la luna*, *der Mond*) a persones natives en el seu idioma. Tot i que la llengua vehicular era l'anglès i que la competència de les persones participants en anglès era alta, els adjectius emprats per descriure les imatges reproduïa els estereotips de gènere corresponents als gèneres gramaticals dels objectes en les llengües natives de les persones participants. Amb aquests i altres experiments similars, les autores van concloure que les categories lingüístiques poden influir en el pensament fent comparar elements que, si no compartien gènere gramatical, no s'haurien vist relacionats i que, per tant, la gramàtica pot esbiaixar la percepció de similituds i les avaluacions dels objectes (Boroditsky, Schmidt i Phillips, 2003). Aquest experiment s'ha citat abastament formulant-ne les conclusions de maneres més deterministes. De fet, Mician, Schiefke i Stefanowitsch (2014) el van replicar per negar aquest determinisme, i els resultats no van ser coherents amb l'estudi anterior. En tots dos estudis, podem confirmar el problema de Galton. Aquest és un biaix conegut dels estudis estadístics amb éssers humans (socialitzats), que sorgeix de l'associació entre relacions convencionals i ambientals, és a dir, com podem aïllar els efectes de factors externs dels que tenen els factors socioculturals que incorpora la persona? Tot i que s'han dissenyat formes per mantenir la validesa estadística (per exemple, Naroll, 1961), la solució més acceptada per a l'estudi d'objectes socials és assumir que no és possible estudiar-los sense considerar-ne la dependència sociocultural. Això ens mena a considerar que el biaix que activa la gramàtica interactua necessàriament amb els estereotips. En efecte, altres estudis han vist com els estereotips de gènere afecten la percepció i la caracterització d'éssers inanimats. Així, de conformitat amb els estereotips culturals, els artefactes solen associar-se amb el gènere masculí amb més freqüència que amb el femení, mentre que les entitats naturals tenen una associació femenina majoritària (Mullen, 1990; Sera, Berge i del Castillo Pintado, 1994; Sera et al., 2002).

Vol dir això que la gramàtica no té cap poder per activar o desactivar biaixos de gènere? No, només vol dir que veure'n els efectes de forma aïllada podria no ser factible, tot i que també és innecessari per a la finalitat que ens ocupa, ja que per a la determinació de polítiques socials i lingüístics la informació rellevant seria sobre els seus efectes en contextos socioculturals. I no podem deixar de banda que si tenim estudis que confirmen que les possibilitats i les tries gramaticals, lèxiques i sintàctiques tenen el poder d'evocar classificacions i judicis, i que els efectes es comproven quan l'únic que canvia dins d'un mateix context són les opcions lingüístiques (Higgins i Rholes, 1978; Berry, Pennebaker, Mueller i Hiller, 1997; Formanowicz et al., 2017). Com a persones socialitzades en un sistema, sabem, en un nivell pràctic, que aquesta possibilitat és una eina i adaptem la llengua que fem servir per causar una impressió determinada (Higgins i Rholes, 1978; Semin, 1998), per convèncer de les nostres propostes (Swaab, Maddux i Sinaceur, 2011; Romero, Swaab, Uzzi i Galinsky, 2015) o com a xibòlet, per alinear-nos i ser acceptades en un grup (Branigan, Pickering, Pearson i McLean, 2010; Kulesza, Dolinski, Huisman i Majewski, 2014). Són tries amb una base motivacional, però no sempre deliberades. La motivació de les opcions o preferències lingüístiques, a més, no sempre és personal

sinó que pot derivar-se de l'alineació (no reflexiva) amb l'entorn sociocultural. Així, sense reflexionar-hi ni decidir-ho, esperem que les persones que assignem a una classificació parlen d'una manera determinada. Per exemple, s'espera de les dones que parlen de maneres que demostren submissió i es perceben com a agressives si empen les formes que s'esperen d'un home (R. Lakoff, 1973; R. Lakoff i Tolmach Lakoff, 2004), fins i tot si el que es percep com a *dona* és un robot (Jackson, Williams i Smith, 2020).

Per situar aquests estudis en relació els uns amb els altres, ens cal veure-hi alhora l'ànec i el conill. El "Kaninchen und Ente" és un dibuix, publicat el 1892 a la revista humorística *Fliegende Blätter*, que crea una il·lusió òptica per la qual hi ha qui hi veu un conill i hi ha qui hi veu un ànec. El secret de la il·lusió és que el dibuix són les dues coses alhora. La llengua permet la interacció i la influència mútua dels elements simbòlics i comunicatius i de les formes i combinatòries lingüístiques, que tenen implicacions en com veiem individualitats i col·lectivitats, pròpies i alienes. Els usos lingüístics tenen implicacions en com un grup veu una classe de persones, agrupades per gènere, ètnia, per dur o no ulleres o precisament per la llengua que parlen. En concret, tenen efectes en els biaixos amb què perceben altres persones i amb què elles es perceben a si mateixes. Això podria menar-nos a argüir que també pot tenir efectes en les possibilitats d'actuació percebudes i en les que es reconeixen i s'ofereixen els diferents grups entre si en les interaccions i, en conseqüència, en l'orquestració social de les actuacions individuals. L'epígraf següent tracta aquesta dinàmica.

2.3 La llengua i la intenció (i oportunitat) d'actuar

La llengua actua per sota del nivell de la consciència sobre el pensament i la percepció i, en conseqüència, influeix en l'actuació perquè el que creiem necessari o possible fer depèn de com percebem i avaluem les circumstàncies que ens envolten i els fenòmens, les actuacions o els esdeveniments sobre els quals reaccionem. Diversos estudis han intentat establir com els mecanismes lingüístics estableixen tendències conductuals, des de postures més i menys deterministes. Entre les primeres, la percepció del futur guiada per les possibilitats gramaticals de les llengües s'ha vist com a desencadenant de diferències en l'estratègia d'inversió financera entre els parlants de les llengües (K. Chen, 2013) i, a la fi, en la seua capacitat d'acumular riquesa.

La major part dels treballs, això no obstant, adopten una postura més contextualitzada i enfocada en tasques concretes. Fa mig segle, per exemple, dos experiments van estudiar si les paraules marcades per gènere (amb el que la gramàtica anomenaria tant gènere *marcat* com *no marcat*) en anuncis de treball podien influir en la capacitat percebuda de distintes persones (dones i homes) per exercir les feines que s'hi anunciaven i, en conseqüència, presentar-hi la candidatura (Bem i Bem, 1973a). Amb un disseny que s'ha replicat amb cohorts i llengües distintes, es presentaven ofertes que marcaven el gènere d'acord amb les expectatives socials, en contra d'aquestes expectatives o amb una expressió que no indicava cap gènere. El 5% de les dones i el 30% dels homes es presentaven a les ofertes redactades per al sexe contrari. Aquest percentatge passava al 25% de les dones i el 75% dels homes amb les ofertes redactades sense marques de gènere i al 45% de les dones i al 65% dels homes en el cas d'ofertes redactades amb marques de gènere contràries a les expectatives socials (per exemple, "conductora de taxi"). En un disseny lleugerament modificat (Shepelak, Ogden i Tobin-Bennett, 1984), es presentaven històries que donaven detalls sobre les ocupacions d'un món inventat (com ara registrar el temps o conduir naus atòmiques). En les narracions, s'utilitzaven marques de gènere diferents per a diferents grups. Els resultats per a mostres d'alumnat universitari, d'educació secundària i primària van ser coherents: (1) la classificació de les ocupacions com a masculines o femenines seguia les marques gramaticals de gènere emprades en la narració; (2) els homes no escollien realitzar treballs marcats com a femenins en les narracions i les dones no escollien treballs etiquetats com a masculins. No obstant això, les aspiracions professionals que declaraven les persones no estaven necessàriament d'acord amb aquestes tries.

Aquests i d'altres experiments similars (Kidd, 1971; J. W. Schneider i Hacker, 1973; Harrison, 1975; Moulton, Robinson i Cherin, 1978; Stout i Dasgupta, 2011; Lisa K. Horvath, Merkel, Maass i Sczesny, 2016; Lindqvist, Renström i Gustafsson Sendén, 2018; Redl, Frank, Swart i Hoop, 2020), que comparen els efectes de canviar només els gèneres gramaticals emprats en la redacció dels textos, ens mostren que els usos lingüístics basats en el masculí gramatical (tot i vestir-se de genèrics i per molt que, per als propòsits d'una disciplina concreta, pugui ser productiu dir-ne *no marcats*) marquen l'experiència, comporten i provoquen una visió desigual de les possibilitats d'homes i dones que sobreviu a les intencions personals de transgredir convencions de rol. A més, els estudis interlingüístics ens permeten veure que aquests resultats poden extrapolar-se (Gygax,

Gabriel, Sarrasin, Oakhill i Garnham, 2008; Esaulova i Von Stockhausen, 2015) i s'han proposat agrupacions de llengües pel sistema de marques gramaticals de gènere per facilitar estudis, comparatives i interpretacions (Gygax et al., 2019). Una perspectiva diferent és l'adoptada per Gygax et al. (2012). En el seu disseny, buscaven saber si les persones participants podien arribar a incloure una persona de gènere femení en un rol esmentat amb el gènere gramatical masculí (*músic*). Fins i tot fent pauses en l'experiment per recordar les persones participants que els rols estaven enunciats en un masculí *neutre*, els resultats van constatar la dificultat d'entendre el masculí gramatical com a neutre (o no marcat per gènere en un sentit social) i no com a masculí.

Els usos lingüístics que empra la nostra societat influeixen en la percepció i les pràctiques lingüístiques i socials dels humans, però també en els sistemes automàtics que entrenem a partir de llenguatge natural (Brunet, Alkalay-Houlihan, Anderson i Zemel, 2018; Lu, Mardziel, Wu, Amancharla i Datta, 2018). Per exemple, la traducció automàtica té *errors* de gènere per l'orientació androcèntrica dels textos amb què s'entrena el sistema, que, de fet, hi construeixen una visió essencialista que fa que el sistema exagere els biaixos d'aquests corpus i de la representació demogràfica dels gèneres, alineant la seua producció textual amb els estereotips socials de gènere (Prates, Avelar i Lamb, 2019; Farkas i Németh, 2020). L'amplificació dels biaixos de gènere per part dels avanços tecnològics no es limita a la traducció automàtica. Els algorismes que calculen els nostres interessos per adaptar la publicitat acaben oferint als homes anuncis de llocs de treball millor remunerats (Datta, Tschantz i Datta, 2015) i les prediccions de mots en cercadors i altres sistemes de text ens fan reviure èpoques més fosques de desigualtats socials (Bolukbasi, Chang, Zou, Saligrama i Kalai, 2016; Nissim, Van Noord i Van der Goot, 2020).

Els usos lingüístics són insidiosos, no tan sols s'escolen en la nostra construcció de la realitat i fan que la pensem tal com ens la representen, sinó que pauten l'actuació perquè l'ajustem al món i a les possibilitats tal com les representen (Bem i Bem, 1973b). En comunicar les expectatives generalitzades sobre com han d'actuar dones i homes, les persones poden veure's guiades a complir amb les expectatives i a definir-se d'acord amb el que se n'espera (Hannover, 2002; Sczesny, Nater i Eagly, 2018), fins i tot quan atempta contra els seus interessos o la seua salut (Rohmann i Bierhoff, 2013). Això agafa més rellevància si, a més a més, tenim en compte que com són les coses construeix els judicis de com haurien de ser, també en el futur (Shepelak i Alwin, 1986; Kay et al., 2009; Garcia-Sanchez, Van der Toorn, Rodriguez-Bailon i Willis, 2019).

Evidentment, la llengua no ho és tot, però sí que té, per si sola i com ens demostren els experiments inspirats en Bem i Bem (1973a), poder per modificar biaixos i conductes, per fer que les persones l'adaptin en funció del que la llengua (inclosa la gramàtica) els diu que és o no esperable de cada gènere. Concretament, fan creure que les opcions de les dones són més limitades del que podrien ser i són quan usem expressions que no les confinen. Gràcies a aquests estudis experimentals, podem veure com interaccionen les formes lingüístiques i l'avaluació de les nostres possibilitats d'actuar i dir que les llengües en general i el lèxic, la sintaxi i la gramàtica en particular tenen un poder real per contribuir a la correcció de desigualtats, i a la seua creació. Tanmateix, cal insistir que la llengua no ho és tot. La revisió d'estudis ens permet observar que les llengües ens ensinistren, ens exposen a patrons repetits que repetim, a marques culturals que ens marquen, i que guien, limitant o ampliant les possibilitats dels individus, però sempre dins d'un marc sociocultural. Una modificació gramatical que pot servir perquè qui reba un text amplie els seus horitzons, no funciona amb la mateixa efectivitat en qui escriu quan l'ús del llenguatge inclusiu és una imposició en contra de les seues ideologies de gènere (Prentice, 1994). I això afegim una nova dimensió al problema del conill-ànec, que reprendrem més avant.

2.4 Interactuar i cooperar

L'ésser humà és un animal social i necessita la cooperació d'altres congèneres per evolucionar i sobreviure (Baumeister i Leary, 1995; Haller i Hadler, 2006). A través del llenguatge, els nostres mons privats poden convergir en un entorn comú que crea, temporalment, un espai social compartit (Rommetveit, 1968, 1974). Sense aquesta base, la cooperació és inviable. La comunicació és l'activitat humana cooperativa per excel·lència (Clark, 1996) i és la que permet assolir els nivells de sofisticació que aconsegueixen les empreses humanes. Les convencions (Lewis, 1969) permeten, en primer lloc, compartir un o diversos sistemes lingüístics, però, també, informació i conductes extralingüístiques. En requerir menys explicacions, qui comparteix una sèrie de convencions pot reduir temps i esforços i agilitar les tasques de cooperació per a generar la diversitat de

tècniques, tecnologies i coneixements que ens envolten. L'enginy de l'individu se suma així fàcilment al d'altres i el coneixement que ja és compartit (dels referents i els significats de les formes lingüístiques) permet elaboracions ulteriors.

Quan un grup se suma cooperativament a d'altres, amb convencions diferents, lingüístiques i extralingüístiques, el coneixement compartit requereix reconstrucció. El mite de la torre de Babel ens n'ofereix un bon exemple. En el moment que, amb el multilingüisme, entra una multiplicitat de codis no compartits, qui funciona amb les assumpcions de la seua comunitat fracassa, bé perquè els coneixements que espera compartits no hi són o, més prompte, perquè no hi ha qui els puga traduir, i el projecte s'ha d'abandonar (Monzó-Nebot, 2018). La cooperació entre diferents sistemes d'assumpcions exigeix transferències de nocions i tècniques, que han de ser suficientment flexibles per traspasar marcs i suficientment estables per preservar una entitat. És a partir d'aquests objectes traduïbles que s'assoleix la cooperació (Hull, 1988; Pöyry, 2000; Star i Griesemer, 2016).

L'avaluació i la coordinació de les perspectives que coincideixen en una situació determinada implica que les persones que interactuen verbalment tenen una teoria implícita de la llengua, dels paràmetres que obrin la possibilitat d'influir en els altres per aconseguir-ne la cooperació en els nostres projectes; però també una teoria de la ment, de quin coneixement del món té altri i de com l'adquireix. Els estudis empírics ens mostren que la formulació i constatació d'hipòtesis respecte a la perspectiva d'altres persones és un procés permanent en l'ús del llenguatge (Krauss i Fussell, 1991). Per bé que, en nàixer, tothom és egocèntric i no és capaç de posar-se en la pell d'altres persones (Piaget, 1954), la capacitat de separar el que nosaltres sabem del que saben altres és una peça clau en l'evolució de la cognició humana (Baron-Cohen, Leslie i Frith, 1985) i permet imaginar com ens veuen. Aquesta comunicació de perspectives construeix qui som (Mead, 1934), la nostra ubicació en el context social i les perspectives de cooperació amb altri (R. Brown, 1965; Clark i Brennan, 1991).

Revisàvem adés que la llengua és una eina per gestionar percepcions, de forma intencionada o no. En aquest sentit, parlar no és mai enunciar només. Efectivament, les persones fem coses amb les paraules (Wittgenstein, 1922; Austin, 1962; Searle, 1969): demanem, prometem, ens excusem, critiquem. Però les nostres accions només poden tenir efecte en un context social que satisfaga unes condicions necessàries i suficients (Searle, 1969), com ara que la persona objecte de la petició tinga la capacitat de dur-la a terme; o que qui prometa tinga la intenció de complir la promesa; però també que es respecten les convencions del grup pertinent, entre les quals hi ha les que afecten les relacions interpersonals, com és ara qui té autoritat per enunciar determinades paraules, que el discurs siga coherent amb la informació compartida que té el rang de *lògica* al si d'un grup (Grice, 1975) o que seguisca les convencions de cortesia (G. Lakoff, 1977; P. Brown i Levinson, 1978; Leech, 1983).

L'atribució (errònia o no) del gènere *dona* a una persona desencadena una sèrie d'estereotips i expectatives vinculades, com ho fa també l'atribució del gènere *home* (de forma errònia o no). Aquesta atribució, la vehicula i fixa la llengua per la seua funció comunicativa, s'arrela en trets lingüístics i influeix en les expectatives de la interacció i en les possibilitats de satisfer les condicions necessàries per poder beneficiar-se del caràcter performatiu dels enunciat, per entrar en la cerimònia amb legitimitat i autoritat reconegudes i per assegurar-se la cooperació d'altres. Per exemple, la percepció socialitzada i mediada per la llengua de qualitats diferents en dones i homes (per exemple, Pinto, Patanakul i Pinto, 2017; Lee i Huang, 2018) provoca que se n'avalue de forma esbiaixada la competència per a determinades funcions. En conseqüència, se'n qüestiona l'autoritat en llocs considerats impropis per a les qualitats del seu gènere, la qual cosa suposa un obstacle per aconseguir la cooperació d'altres persones (amb independència del gènere d'aquestes). També les professores universitàries reben, per part de l'estudiantat, pitjors valoracions que els seus companys homes respecte de la capacitat que tenen per impartir les matèries i se n'exigeix una conducta compatible amb els estereotips (Farley, 1996; Chávez i Mitchell, 2020; Kreitzer i Sweet-Cushman, 2021). Els estereotips s'activen també amb les atribucions de gènere de les veus. En un estudi experimental, Christen y Gracia (2020) va observar que el mateix discurs interpretat era considerat de major qualitat si la veu de la interpretació era d'un home que si era d'una dona.

Els estereotips, que afecten els judicis i les possibilitats que depenen de competències determinades, es vehiculen a través de narratives (funció comunicativa i simbòlica), però també a través de la freqüència en el discurs de les formes femenines (forma lingüística) associades a contextos o funcions. Tant és així que el mer

ús del gènere (gramatical) femení per a una professió pot arribar a contrarestar i anul·lar l'estatus que s'hi assigna en masculí (M. Schneider i Phillips, 1997; Merkel, Maass i Frommelt, 2012). Per contra, s'ha vist que les formes dissenyades com a veritablement neutres (per oposició al masculí presentat com a neutre) poden reduir els biaixos de gènere en l'avaluació de la competència de les dones per a determinades ocupacions (Freuding, 2020). Seria un avanç en aquest aspecte conèixer si els efectes del llenguatge dissenyat com a no binari poden contrarestar les atribucions culturals de competència.

La difusió a través de la llengua de biaixos en la percepció de la competència que afecta les condicions de satisfacció per a les cerimònies verbals té diverses manifestacions. Per exemple, les persones que reben atenció sanitària qüestionen més l'autoritat de les metgesses que dels metges i ho demostren amb accions verbals com ara interrompre més les metgesses que els metges (West, 1984). Que les dones reben més interrupcions que els homes és una tendència que s'ha demostrat en moltes altres situacions (Smith-Lovin i Brody, 1989; Zimmermann i West, 1996; Blair-Loy et al., 2017; Jacobi i Schweers, 2017) i que pot tenir implicacions mèdiques en contextos com l'atenció psicològica, on s'interromp més a pacients dones que a pacients homes (Stratford, 1998). Aquesta tendència en concret de les interaccions lingüístiques ha rebut una atenció mediàtica excepcional en els darrers temps i, en anglès, s'ha encunyat el terme *maninterrupting* per anomenar la tendència sistèmica per la qual les dones són especialment susceptibles a les interrupcions en les converses, com a signe d'una situació estructural subalterna. Les interrupcions aclaparadorament més freqüents per a dones que per a homes permeten un reposicionament socialment motivat de les dones que reclamen control, coneixement o veu en les interaccions.

Davant d'aquestes i altres amenaces a la seua legitimitat i autoritat, o amenaces a la seua imatge (en termes de Goffman, 1967) vehiculades per la llengua, les dones han de gestionar la seua identitat, per mantenir l'autoritat i assegurar la cooperació en les interaccions, amb estratègies i actuacions conscients, com ara no somriure (Tabassum i Chiesi, 2017). Quan una persona no és com el seu estereotip, troba oposició per fer el que no se n'espera i per no fer el que se n'espera, de manera que ha de negociar i gestionar aquestes expectatives. Per a les dones que tenen posicions de poder o no tenen una vida normativa, la negociació de la identitat és un esforç constant i interactiu (Parker, 2002). En la vida política, per exemple, les representacions reproduïxen unes expectatives d'estil feminitzat respecte de les dones polítiques; i, quan aquestes normes de gènere no se satisfan, això es representa negativament. Encara que la societat rebutja de forma palesa la dominació masculina de la política, els discursos segueixen reïflicant les normes de gènere tradicionals i construeixen l'esfera política com a aliena per a les dones (McKay, 2020). I tot això interactua amb les materialitzacions lingüístiques. Les formulacions amb un llenguatge masculí (pretesament neutre), perjudiquen les dones en les enquestes d'opinió (Stahlberg i Sczesny, 2001) i també en les decisions judicials (Hamilton, Hunter i Stuart-Smith, 1992), alhora que afavoreixen els homes.

2.5 La llengua, les jerarquies i les motivacions socials

Una qüestió que s'ha anat repetint en les seccions anteriors és com la comunicació a través de la llengua influeix en les representacions dels gèneres en la cognició humana i, en conseqüència, en les seues oportunitats dins la societat. En efecte, hem revisat com afecta l'autoavaluació de la capacitat i limita postular-se a treballs o com influeix en els judicis sobre les competències d'altri i n'afecta les possibilitats de ser contractades, elegides o promocionades. Amb hipòtesis col·lectives sobre les cognicions individuals, els estudis empírics de què disposem ens permeten veure que el gènere gramatical contribueix a configurar com s'interpreta el món que ens envolta en termes de gènere i com el llenguatge sexista pot tenir conseqüències per a les possibilitats reals de les dones i, molt especialment, per al seu estatus respecte dels homes. Limitant la visibilitat de les dones, el llenguatge basat en la prioritització del masculí, que s'arropa una pretesa capacitat de representació universal, transmet informació sobre jerarquies i atributs de maneres relativament subtils i té conseqüències de gran abast per a la configuració de les societats a través de les assumpcions que fan i comparteixen els individus.

La llengua és viva, fa part de les persones, les societats i les cultures, hi evoluciona i les configura alhora que és configurada. Els lligams són canals d'influència multidireccionals i les perspectives són nodes d'una xarxa que vincula les voluntats polítiques i socials amb els sistemes i els usos lingüístics. Sabem que els usos del masculí com a genèric contribueixen al manteniment dels estereotips de gènere (vegeu, per exemple, Maass

i Arcuri, 1996), i també que l'evolució de l'ús del llenguatge sexista correlaciona amb l'evolució del sexisme fins i tot en llengües sense marques de gènere (Su, Liu, Wei, Zhu i Huang, 2021). En efecte, a més dels estudis sobre les ideologies d'individus concrets, alguns estudis d'escala macro correlacionen la desigualtat entre gèneres amb els sistemes gramaticals de les llengües que els distingeixen. Amb una mostra de 111 països, Prewitt-Freilino, Caswell i Laakso (2012) van trobar que els països on es parlen llengües amb una gramàtica que obliga a distingir entre masculí i femení evidencien una menor igualtat de gènere en comparació amb els països amb altres sistemes de gènere gramaticals. Altres estudis amb mostres diferents han arribat a la mateixa conclusió per a distints idiomes i contextos específics (Menegatti i Rubini, 2017; Hechavarria, Terjesen, Stenholm, Brannback i Lang, 2018; Perez, 2019; Defranza, Mishra i Mishra, 2020).

Aquestes correlacions no poden reduir-se a relacions causa-efecte i cal tenir present el problema de Galton ja comentat. La interacció entre subjectivitats i societats és constant i fluïda i fins i tot les resistències són fruit del diàleg social. En aquest sentit, pot ser especialment clarificadora la contribució de Bourdieu que, juntament amb Foucault, són les veus més influents per explicar com funciona el poder en les societats modernes. El mateix Bourdieu (1998) aplica el seu aparell analític a la "dominació masculina", en un llibre que explica com les assumpcions sobre l'ordre natural de les coses són, en realitat, construccions socials. En els patriarcats, la construcció situa l'home al cim de societats estratificades i distribueix les assumpcions arreu de l'experiència humana. Coses, activitats o moviments s'associen a l'ésser masculí o al femení de manera que la dominació es derive fluidament de l'experiència individual, com a lògica i naturalment derivada de l'essència del món experimentat. El sistema de pensament resultant es presenta com a ideològicament neutre, però construeix la diferència entre homes i dones i aconsegueix, en el procés, que les diferències es prenguen com a anteriors a la mateixa construcció social i causants d'aquesta. Són destacables els esforços científics que han invertit un nombre esparverant de recursos a demostrar aquestes diferències. I, de fet, el biaix de gènere dominant ha dut a revestir de legitimitat les diferències trobades fins i tot quan se n'han denunciat les deficiències que n'invalidaven els resultats (Rippon, 2019).

A través de les dinàmiques entre la construcció de la societat i la construcció de les subjectivitats (*habitus*, en termes de Bourdieu), s'assegura la reproducció del pensament legitimador del sistema en els individus, amb independència de la posició que ocupen en l'escala social. De fet, el segon capítol del llibre citat ('l'anàlisi de les constants ocultes, l'ésser femení com a ésser percebut') analitza com s'estructura l'*habitus* femení perquè pugui contribuir a un sistema que hi exerceix una opressió totalitària i com l'*habitus* masculí exerceix aquesta opressió sense cap malícia, des de la innocència perfecta de la inconsciència. Aquesta conceptualització ens dona claus necessàries per comprendre una qüestió que hem comentat anteriorment, com el pensament socialitzat ens duu a justificar i racionalitzar l'estructura i les relacions *normatives* com a *naturals*, i com podem entendre les actuacions individuals i col·lectives com a motivades i no necessàriament deliberades.

Des d'una perspectiva històrica, diversos estudis ens fan notar com les defenses de neutralitat del gènere masculí gramatical, tot i semblar naturals, són relativament recents i resultat de dinàmiques androcèntriques (Gabriel, Gygas i Kuhn, 2018) en processos de normativització gramatical, que van fer que es bandejaren formes neutres o dobles a favor de la pretesa neutralitat del masculí en idiomes com l'anglès (Bodine, 1975), el francès (Viennot, 2014) o l'alemany (Doleschal, 2013). La motivació és, de vegades, explícita. En efecte, la voluntat de posar per davant els homes en ordre d'importància es fa palesa de vegades expressament en tractar l'ordre de les formes dobles. En aquestes manifestacions, es desacrediten les dones per qüestionar-ne el dret a anar davant, i s'hi assigna una natura vil, defensant que el gènere masculí ha d'anar en primer lloc o ser l'únic (vegeu, per exemple, Cameron, 1998).

Hi ha qui posa la carreta davant del cavall, com en "ma mare i mon pare són a casa", fins i tot quan el bon home de la casa no té tatxes, [...] però, almenys parlant, mantenim l'ordre natural i posem l'home davant la dona per una qüestió de maneres. (T. Wilson, 1553[1909]; citat a Bodine, 1975, traducció pròpia)

La preferència pel masculí com a forma lingüística dominant en les normativitzacions lingüístiques de llengües que distingeixen femení i masculí no és immotivada. Com a pràctica social, no es desenvolupa en un context d'aïllament dels factors socioculturals que l'envolten ni de les jerarquies que s'hi estableixen i s'hi naturalitzen, i tampoc no es pot descriure des de relacions causa-efecte simplificades. Des d'aquesta perspectiva, el manteniment en les societats de les formes excloents tampoc no és aliè a l'evolució dels drets de les dones ni d'altres col·lectius identitaris. I, així, el rebuig de formes noves desapareix a poc a poc i la

gramàtica dissenyada com a neutra no tan sols s'accepta (Gustafsson Sendén, Bäck i Lindqvist, 2015 per al suec; Noll, Lowry i Bryant, 2018 sobre l'epicè anglès *they*), sinó que contribueix, a més, a un processament més ràpid de la informació (Foertsch i Gernsbacher, 1997).

L'estudi acadèmic ens forneix una via per seguir avançant i contrarestar el biaix de gènere i la discriminació contra les dones en les societats modernes. L'adopció d'un llenguatge inclusiu contribueix a mitigar la impossibilitat de les dones de gaudir plenament dels seus drets en termes d'igualtat. Tot i així, no totes les solucions de llenguatge inclusiu són igualment eficients. Alguns estudis han posat a prova com les distintes formes ideades per a les diferents llengües poden pal·liar les desigualtats.

Un dels experiments clàssics més reproduïts en l'estudi de la comprensió lectora, l'endevinalla de Sanford (1985, p. 311) posa a prova, de fet, el gènere neutre, sense cap tipus de marca (la cursiva és nostra):

A father and son are driving home one day, when they are involved in a serious accident. The father is killed out-right, but the son is driven to hospital, where he is about to undergo an emergency operation. However, the *surgeon* refuses to operate, saying: "I can't operate on him: he's my son."

En funció de l'experiment, entre el 40% i el 75% de les persones participants no poden desfer-se del biaix de gènere i no entenen que es tracta d'una cirurgia, tot i que el text està formulat en llenguatge neutre (Reynolds, Garnham i Oakhill, 2006). Estudis similars ofereixen resultats anàlegs (Garnham, Oakhill i Reynolds, 2002; Kennison i Trofe, 2003; Oakhill, Garnham i Reynolds, 2005; Pyykkonen, Hyona i Van Gompel, 2010): en llegir, fem assumpcions de gènere fins i tot quan són innecessàries. Aquestes assumpcions derivades de les jerarquies i de la interpretació socialment motivada s'han de contrarestar si volem que el nostre llenguatge deixi de reforçar desigualtats, de crear imatges i realitats que posen activament les dones en segon terme.

Una manera d'exposar el gènere serien les formes marcades com a femenines. Lisa Kristina Horvath i Sczesny (2015) van comparar els efectes de les formes masculines amb sufixos femenins (*ProfessorIn*), usades en alemany, amb els de l'ús de la forma femenina junt a la masculina. Les primeres pal·liaven els biaixos de percepció de competència de les dones, però no els d'inadequació per a llocs de treball de direcció, mentre que les segones (primer la forma femenina i després la masculina) permetien contrarestar eficaçment el biaix de gènere present a la societat. Sembla que l'ús del femení activaria, llavors, els estereotips de gènere associats a les dones, la qual cosa seguiria perjudicant-ne les oportunitats. Només associar-les a la categoria social dominant podria col·laborar en la neutralització del biaix. En un altre estudi, i de manera congruent amb l'endevinalla de Sanford, Lindqvist et al. (2018) van observar que els mots neutres en suec activaven biaixos de gènere. En el seu estudi, només les formes dobles i les formes no habituals creades com a neutres podien eliminar el biaix.

En tots aquests estudis, com en d'altres dels citats al llarg d'aquest article, veiem la rellevància dels factors socioculturals en les representacions que crea el llenguatge, i també com el llenguatge pot modificar-les reassignant jerarquies. Les formes dobles amb el femení avantposat i els epicens *nous*, no marcats culturalment semblen les opcions que tenen aquest efecte. En aquest sentit, d'una banda, les formes femenines avantposades trenquen les expectatives socials que naturalitzen l'estructura, visibilitzant el biaix. Els estudis semblen indicar que cal, a més, una associació amb les identitats dominants per assignar-hi les oportunitats que el biaix els arrabassa. De l'altra, formes mancades de càrrega històrica serien les úniques que a hores d'ara es podrien considerar veritablement neutres. Una hipòtesi que caldria investigar en aquest sentit és si les formes noves no binàries podrien ajudar a provocar representacions que neutralitzen les jerarquies presents i redistribueixen el poder social.

2.6 Llengua, poder social i ideologies sexistes

Quan pensem en *poder* en les societats modernes no ens ve a la ment ni un rei ni un sultà, sinó Rupert Murdoch, Bill Gates o algú amb influència en l'opinió pública o el coneixement (i la tecnologia) que arriba al gran públic. El poder de les societats modernes ja no és el de socarrar poblacions sinó el de fer-les treballar en dos feines diferents per pagar despeses mentre se'ls fa centrar l'atenció en una conspiració que cerca el control de les persones a través de les vacunes. El canvi global de l'exercici del poder i la diversificació de mitjans ens ha permès veure'n les formes més subtils de subjecció en la seua complexitat. Comentàvem que tant

Bourdieu com Foucault són els responsables de les formulacions més profícues que ens expliquen el poder en les societats modernes. Tots dos autors veuen el poder com a distribuït. Tots dos expliquen com les persones reproduïxen l'estructura en les accions individuals, acceptant de manera tàcita les normes que n'organitzen la conducta, amb la creença que operen en el seu propi interès. D'aquesta manera, Foucault (1961, 1963) supera la visió de poder centrada en els individus que l'exerceixen i aconseguixen fer realitat la seua voluntat amb qualsevol mitjà. La seua formulació revela que les estructures donen forma a la conducta individual a través de mecanismes diferents: la generació de coneixement legítim (discursos de veritat), una dominació articulada a distància (governança) i un exèrcit d'individus ensinistrats (disciplina). Bourdieu, per la seua banda, ofereix llocs concrets d'exercici de poder assenyalant agents i institucions en contextos determinats, delimitant camps i estructurant motivacions situades. En les dues formulacions, hi ha una relació dinàmica entre tots els nivells que s'utilitzen per a la descripció, que ens obliga a pensar en el poder (i en qualsevol fet social) des del problema del conill-ànec. La difusió del poder per les venes de la societat ens en presenta l'origen com a divers i, en certa mesura, superflu i ens duu l'atenció a l'orquestració dels individus com a punts de difusió, com a cors que fan córrer la sang, i a les seues possibilitats d'exercici, tant de continuïtat com de resistència.

Des d'aquesta concepció és des d'on podem comprendre les actuacions individuals com a col·lectivament motivades i orquestrades. La prioritació col·lectiva d'esforços i la inversió així justificada en fins concrets duu al desenvolupament superior d'uns benestars sobre altres. Podem mirar-nos, per exemple, les formes d'accedir a cases o edificis institucionals, amb un predomini aclaparador d'esglaons que sembla natural i que distribueix a gran escala una noció concreta d'accés i capacitat. De la mateixa manera, el tractament investigador de les malalties coronàries ha donat prioritat a unes identitats sobre altres. La descripció dels símptomes d'aquestes malalties va ser una fita per salvar un gran nombre de vides. Això no obstant, en la recerca de base només s'havien inclòs participants homes, que es van assumir com a prototip de l'ésser humà, sense transmetre aquest aspecte en la presentació i divulgació dels resultats, entenent-la com l'opció per defecte, el discurs de veritat disciplinat. Les dones, amb símptomes diferents, van continuar morint fins fa relativament poc, quan posar l'androcentrisme en qüestió va permetre identificar els símptomes femenins i salvar les vides també de les dones (Pathak, Shirodkar, Ruparelia i Rajebahadur, 2017). El discurs de veritat es va crear des d'una visió patriarcal, prenent l'home com a universal. En les recerques, les persones responsables de prendre les decisions individuals van agafar homes i descartar dones i l'estructura va permetre que aquestes decisions es presentaren com a no problemàtiques, orquestrades així de principi a fi. Cada node va batejar coordinadament per reproduir l'estructura. I, de fet, aquesta estructura continua ara governant la pràctica amb individus diferents: sense anar més lluny, en la recerca sobre les vacunes contra la Covid-19 (Vora, Sundararajan, Saiyed, Dhama i Natesan, 2020). Les assumpcions sobre gènere que impregnen les societats, les institucions i les organitzacions (el discurs de veritat que ens estructura i governa) donen una pàtina d'universalitat al gènere dominant que es concep com a prioritat natural i no problemàtica, de manera que se'n distribueix la preferència amb les actuacions individuals, arraconant els interessos i les experiències dels grups no dominants.

En una cadena complexa, la llengua contribueix a configurar les nostres possibilitats de parar atenció, les nostres motivacions i actuacions, les prioritats que assignem culturalment als valors i els valors que assignem culturalment als gèneres, els discursos que creiem certs i les nostres opcions d'aconseguir col·laboració i coordinar actuacions col·lectives de gran abast (fins i tot les encaminades a salvar vides). Al cap i a la fi, la llengua és l'eina cultural per excel·lència que influeix en com els membres de les comunitats humanes es condueixen (Skinner, 1957[2014]); és una eina que transmet les tradicions i els valors de la identitat de grup, el mecanisme de comunió que permet una acció social unificada (Malinowski, 1923, p. 310). La llengua, com a dipositària de la cultura, ens anomena el món i, en fer-ho, ens el presenta d'acord amb la forma d'entendre'l que té el nostre grup sociocultural. Així, la llengua ofereix a cada individu un mecanisme doble per batejar en el sentit de l'estructura o contra aquest, de reproduir creences masclistes i traslladar-les a la conducta o resistir-s'hi: d'una banda, transferint informació i, de l'altra, expressant categoritzacions i jerarquies socials.

En les darreres dècades, el masclisme, com a ideologia que defensa la prioritació de l'home en la jerarquia social, ha evolucionat i s'expressa de maneres més subtils a causa dels canvis socials que han establert una pressió normativa per no expressar els prejudicis obertament (McConahay, 1983, 1986). Adaptant l'escala del racisme modern de McConahay, Swim, Aikin, Hall i Hunter (1995) van proposar la distinció entre el

masclisme antic o hostil i el masclisme modern o benèvol. Si el primer es pot relacionar amb afirmacions com “En termes generals, les dones no són tan intel·ligents com els homes” o “Quan un xiquet es posa malalt a l'escola, han d'avisar la mare i no el pare”, el segon s'associa a actituds de negació i benevolència tòxica, com ara “La discriminació contra la dona ja no és un problema”, “És estrany veure que la televisió tracte les dones de formes masclistes”, “La societat ja ha arribat a un punt on els homes i les dones tenen les mateixes oportunitats”, “Per regla general, la gent tracta igual els homes que les dones” o “En les darreres dècades, els governs i els mitjans de comunicació han mostrat més preocupació pel tractament de les dones de la que caldria atenent a la realitat”. D'altra banda, si el sexisme hostil estava en contra d'afirmacions com “Estaria igualment còmode amb una dona com a superiora que amb un home”, el sexisme modern ho estaria amb asseveracions com “Les dones solen perdre's l'oportunitat de tenir bons llocs de treball per la discriminació sexual” o “Els motius de preocupació dels grups feministes sobre les limitacions que s'imposen socialment a les dones són ben comprensibles”.

En síntesi, el masclisme modern nega que la discriminació continue sent un fet i mostra antagonisme contra les demandes de drets per a les dones i ressentiment per la discriminació positiva envers les dones, o fins i tot les demandes d'inclusió. Davant la rellevància social i coneixement generalitzat que han assolit les propostes reformistes, alguns estudis s'han plantejat si es pot veure en l'ús continuat de formes exclusivament masculines una inèrcia promoguda per estructures merament lingüístiques o si, per contra, es pot correlacionar amb una ideologia masclista. La recerca empírica disponible vincula aquest llenguatge amb creences i actituds sexistes (Swim, Mallett i Stangor, 2004), no necessàriament deliberades. Pérez i Tavits (2019), per exemple, van estudiar llengües amb i sense distincions de gènere en els seus sistemes gramaticals (rus i estonià) i van establir una correlació entre la necessitat de marcar el gènere per expressar-se i les opinions respecte de la igualtat dels gèneres en la societat, contràries, però no necessàriament hostils. En estudis experimentals, les creences de l'anomenat *masclisme modern* o *neosexisme* i, també, les del sexisme tradicional o *hostil* s'han relacionat amb una actitud negativa contra les reformes lingüístiques destinades a incorporar el llenguatge inclusiu (Sarrasin, Gabriel i Gyax, 2012). Amb dissenys diferents, Sczesny, Moser i Wood (2015) van correlacionar l'ús tant espontani com deliberat de formes inclusives i excloents, és a dir: que algú utilitze espontàniament un llenguatge no inclusiu correlaciona amb la seua decisió de fer-ho o no. A més a més, l'ús de formes inclusives es va correlacionar també amb una actitud favorable a la igualtat mentre que el manteniment de formes masculines correlacionava amb ideologies masclistes. Aquesta mateixa vinculació entre usos lingüístics i sistemes de valors respecte de la igualtat de gènere s'ha vist en altres estudis (Jacobson i Insko, 1985; Rubin, Greene i Schneider, 1994; Parks i Robertson, 2004; Swim et al., 2004; Sarrasin et al., 2012; Douglas i Sutton, 2014). I, tot i que la prevalença d'usos i creences masclistes és més pronunciada en els homes (Rubin et al., 1994; Pauwels, 2003), no és ni de bon tros exclusiva.

En interpretar correlacions, no podem caure en una fal·làcia causal, igual que no podem exigir relacions de causes i efectes depurades quan parlem de fenòmens socials. El que sí poden fer les correlacions és activar una alerta. El rebuig de formes que poden millorar l'equilibri entre identitats de gènere pot respondre a una falta de reflexió, als efectes d'una socialització sobre la qual no s'ha exercit una actitud crítica, i també pot respondre a decisions deliberades. El que fa en qualsevol cas és erigir-se com a estratègia disciplinada de perpetuació i consolidació de l'estructura, bategant per les formes que orquestrin les oportunitats tal com estan estructurades encara en l'actualitat, donant prioritat a l'home, com a cim de la societat patriarcal. La tria del llenguatge inclusiu, en canvi, ofereix un punt de difusió de resistència i correcció de desigualtats.

3 Conclusions

Aquest article pretenia dilucidar si podem parlar de la gramàtica com un sistema aliè a l'experiència social, amb normes i efectes independents, o si, en aconsellar l'ús del masculí gramatical com a genèric sobre la base d'una convenció científica (dir-ne *no marcat* per la seua composició morfològica), no s'està reforçant la posició privilegiada dels homes. La revisió dels estudis sobre la interacció entre el llenguatge, el biaix de gènere i la conducta discriminatòria desvetlla la complexitat del teixit de connexions entre la llengua, la cognició i el context sociocultural, entre les formes lingüístiques i la funció comunicativa de la llengua, entre el llenguatge excloent i l'exclusió social. L'article ha comprovat com el llenguatge serveix per a la reproducció o correcció dels estereotips i com una gramàtica no corregida que situe les formes masculines

com a universals i genèriques o fins i tot com a primera opció de les formes dobles reforça la ideologia de la desigualtat entre els gèneres i està motivada per les dinàmiques socials que estratifiquen les relacions socials sense ser necessàriament deliberada.

S'han revisat estudis en diversos idiomes que, centrant-se en pronoms, morfologies, seleccions de categories gramaticals, tries lèxiques, sintaxi o fins i tot en les diferents propostes ideades per a la constitució del llenguatge inclusiu, ens donen dades empíriques de la falsedat de la proposició “el masculí és neutre” o “no marcat” més enllà de la morfologia en qualsevol idioma. Complementàriament, s'ha vist com la classificació de gèneres que transmet la llengua ens fa fixar-nos especialment en les diferències i similituds dins del grup al qual fem compartir categoria i com els sistemes gramaticals poden correlacionar-se a escala global amb l'acceptació o rebuig de la igualtat entre gèneres dins les societats. A més, s'han contrastat els treballs per veure que l'estudi de formes gramaticals separades del seu context sociocultural és un exercici metodològicament problemàtic i innecessari si l'objectiu és saber si els usos inclusius poden contribuir o no a assolir sistemes socials més justos. Des d'aquesta comprensió de la indivisibilitat dels objectes de recerca social i els seus contextos, s'ha destacat que la creació de formes noves (epicenes o no binàries) mancades de la història que les ha pogudes carregar d'informació cultural ens pot ajudar a contrarestar el biaix de gènere, igual que les formes dobles sempre que avantposem les formes femenines. En conjunt, la clau que s'ataïlla és utilitzar el llenguatge per desactivar (més que “no activar”) el biaix de gènere, i sempre des de la perspectiva conill-ànec: el llenguatge no actua aïllat del seu context sociocultural ni de les polítiques socials i lingüístiques.

En conclusió, les peces i mecanismes de la llengua tenen efectes en com construïm el món empíric i les relacions socials, i a la inversa. Des d'un punt de vista descriptiu, la gramàtica ens explica les regles combinatòries dels mots, els principis d'organització de les diferents parts d'una llengua. Des d'un punt de vista diacrònic, ens ha d'explicar els canvis d'aquestes regles, inclosos els induïts per les transformacions dels valors socials. Una gramàtica normativa té com a propòsit la normativització de la llengua, per al seu ensenyament i per a la transmissió dels usos tal com els configuren les societats. La gramàtica del moment en què es codifica una llengua, però, no pot (per impossibilitat epistemològica) decidir l'evolució de la societat ni informar sobre els efectes del llenguatge en la societat. La dimensió gramatical de les llengües pot estudiar-se separada d'altres, però no pot funcionar aïllada. Ans al contrari, cal situar el coneixement generat en el si d'una disciplina en el marc de coneixements sobre l'objecte d'estudi i relativitzar-ne, en conseqüència, l'aplicabilitat per evitar generalitzacions abusives i altres errades de mètode. Descriure, entendre, explicar i preveure el funcionament del llenguatge exigeix que l'entenguem com a objecte social.

El llenguatge que fem servir dona rang, associa capacitats i atributs morals i invita a alinear-se amb la construcció compartida. No corregir aquests biaixos, tant en la producció humana com automàtica, té un impacte cert que pot malaguanyar els esforços per la igualtat. Buscar formes d'evitar la responsabilitat d'adoptar i promoure un llenguatge inclusiu és un exercici de violència simbòlica (Bourdieu, 1972), una noció que engloba els complexos mecanismes socials que provoquen la marginació de grups i individus. Les disciplines científiques són responsables de donar la informació més acurada perquè les persones que han de formular les polítiques tinguin el coneixement de les maneres més eficaces d'arribar on volem, inclòs el coneixement sobre els canvis de valors dins una societat. Si una perspectiva científica no pot donar aquesta informació, és hora de buscar noves explicacions i perspectives (Kuhn, 1962), no de reclamar que la realitat s'hi ajuste ni d'ignorar dades que poden explicar-la. Si induïm les persones responsables de la formulació de les polítiques, en particular, de les polítiques lingüístiques a pensar que la gramàtica pot dir, amb els seus mètodes i objectes d'estudi, si la llengua influeix en la societat i la cultura, estem fent un exercici polític i no científic, a favor de la desigualtat de gènere.

Reclamar aquesta possibilitat des de les institucions no és un exercici més legítim. Des del punt de vista de les polítiques lingüístiques, una pràctica s'institucionalitza perquè té efectes que convenen qui pot gestionar-la (Spolsky, 2012: 5). És ben cert que aquesta conveniència pot ser alhora motivada i no deliberada. El discurs de veritat que ens estructura i governa revesteix de neutralitat els arguments que són coherents amb la societat construïda i, malgrat errors de base epistemològica, aconsegueixen legitimitat. Tot i així, cal que reflexionem si el miratge de la naturalitat pot justificar la negació de pràctiques que poden acostar-nos a situacions de justícia social i que ens mirem en quina direcció bateguem. Cal prendre decisions sobre les formes prioritzades en els missatges que es difondran per les venes de la societat, posant l'èmfasi no en qui escriu sinó en qui llegeix i

assumint la complexitat del coneixement, també del coneixement sobre el llenguatge. La multidisciplinarietat i la interdisciplinarietat són pràctiques necessàries sense les quals la transdisciplinarietat pot esdevenir perillosa. Comprovar la validesa i el rigor del coneixement creat és l'única via per exercir una ciència responsable que pugui tenir usos transferibles, en aquest cas, per dissenyar pràctiques conduents a una justícia lingüística de gènere, al gaudi ple dels drets humans per a dones i homes, a la correcció del biaix de gènere i de la discriminació contra les dones.

Bibliografia

- Agha, Asif. (2007). *Language and Social Relations*. Nova York: Cambridge University Press.
- Alexander, Jeffrey C. (2006). *The meanings of social life: A cultural sociology*: Oxford University Press.
- Allison, Scott T., i Messick, David M. (1985). The group attribution error. *Journal of Experimental Social Psychology*, 21(6), 563-579.
- Amici, Federica, Sánchez-Amaro, Alex, Sebastián-Enesco, Carla, Cacchione, Trix, Allritz, Matthias, Salazar-Bonet, Juan, i Rossano, Federico. (2019). The word order of languages predicts native speakers' working memory. *Scientific reports*, 9(1), 1124.
- Anderson, Richard C. (1977). The Notion of Schemata and the Educational Enterprise: General discussion of the Conference. A Richard C. Anderson, Rand J. Spiro, i William E. Montague (Ed.), *Schooling and the Acquisition of Knowledge* (p. 415-432). Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Armstrong, John Alexander. (1982). *Nations before Nations*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Austin, John L. (1962). *How to Do Things with Words*. Oxford: Clarendon Press.
- Baron-Cohen, Simon, Leslie, Alan M., i Frith, Uta. (1985). Does the autistic child have a "theory of mind"? *Cognition*, 21(1), 37-46.
- Barth, Fredrik. (1969). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Culture Difference*. Boston: Little, Brown and Co.
- Barthes, Roland. (1957). *Mythologies*. París: Seuil.
- Baumeister, Roy F., i Leary, Mark R. (1995). The Need to Belong: Desire for Interpersonal Attachments as a Fundamental Human Motivation. *Psychological Bulletin*, 117(3), 497-529.
- Beller, Sieghard, Brattebø, Karen Fadnes, Lavik, Kristina Osland, Reigstad, Rakel Drønen, i Bender, Andrea. (2015). Culture or language: what drives effects of grammatical gender? *Cognitive Linguistics*, 26(2), 331-359. doi:[10.1515/cog-2014-0021](https://doi.org/10.1515/cog-2014-0021).
- Bem, Sandra L., i Bem, Daryl J. (1973a). Does Sex-biased Job Advertising "Aid and Abet" Sex Discrimination? *Journal of Applied Social Psychology*, 3(1), 6-18.
- Bem, Sandra L., i Bem, Daryl J. (1973b). Referential Genderisation. *The Philosophical Forum*, 5(285-293).
- Berry, Diane S., Pennebaker, James W., Mueller, Jennifer S., i Hiller, Wendy S. (1997). Linguistic Bases of Social Perception. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23(5), 526-537.
- Blair-Loy, Mary, Rogers, Laura E., Glaser, Daniela, Wong, Y. L. Anne, Abraham, Danielle, i Cosman, Pamela C. (2017). Gender in Engineering Departments: Are There Gender Differences in Interruptions of Academic Job Talks? *Social Sciences*, 6(1), 29. doi:[10.3390/socsci6010029](https://doi.org/10.3390/socsci6010029). Disponible en: <https://www.mdpi.com/2076-0760/6/1/29>.
- Bodine, Ann. (1975). Androcentrism in prescriptive grammar: singular 'they', sex-indefinite 'he', and 'he or she'. *Language and Society*, 4, 129-146.

- Bolukbasi, Tolga, Chang, Kai-Wei, Zou, James, Saligrama, Venkatesh, i Kalai, Adam. (2016). Man is to Computer Programmer as Woman is to Homemaker? Debiasing Word Embeddings. *arXiv*. Disponible en: <https://arxiv.org/abs/1607.06520>.
- Boroditsky, Lera, Schmidt, Lauren A., i Phillips, Webb. (2003). Sex, Syntax, and Semantics. A Dedre Gentner i Susan Goldin-Meadow (Ed.), *Language in Mind: Advances in the Study of Language and Thought* (p. 61-79). Cambridge: Massachusetts Institute of Technology.
- Bourdieu, Pierre. (1972). *Esquisse d'une théorie de la pratique, précédée de trois études d'ethnographie kabyle* [Outline of a theory of practice, preceded by three studies of Kabyle ethnography]. Ginebra: Droz.
- Bourdieu, Pierre. (1991). *Language and Symbolic Power*. Oxford: Blackwell.
- Bourdieu, Pierre. (1998). *La domination masculine*. París: Seuil.
- Branigan, Holly P., Pickering, Martin J., Pearson, Jamie, i McLean, Janet F. (2010). Linguistic alignment between people and computers. *Journal of Pragmatics*, 42(9), 2355-2368.
- Brown, Paul, i Levinson, Stephen C. (1978). Universals of language usage: Politeness phenomena. A Esther N. Goody (Ed.), *Questions and politeness: Strategies in social interaction* (p. 56-311). Cambridge: Cambridge University Press.
- Brown, Rupert. (1965). *Social psychology*. Nova York: The Free Press.
- Brunet, Marc-Etienne, Alkalay-Houlihan, Colleen, Anderson, Ashton, i Zemel, Richard. (2018). Understanding the Origins of Bias in Word Embeddings. *arXiv*. doi:arXiv:1810.03611. Disponible en: <https://github.com/mebrunet/understanding-bias>.
- Cameron, Deborah (Ed.). (1998). *The Feminist Critique of Language. A Reader*. Londres: Routledge.
- Chávez, Kerry, i Mitchell, Kristina M. W. (2020). Exploring Bias in Student Evaluations: Gender, Race, and Ethnicity. *PS: Political Science i Politics*, 53(2), 270-274. doi:[10.1017/S1049096519001744](https://doi.org/10.1017/S1049096519001744).
- Chen, Keith. (2013). The Effect of Language on Economic Behavior: Evidence from Savings Rates, Health Behaviors, and Retirement Assets. *American Economic Review*, 103(2), 690-731.
- Chen, Serena, i Chaiken, Shelly. (1999). The heuristic-systematic model in its broader context. A Shelly Chaiken i Yaacov Trope (Ed.), *Dual-process theories in social psychology* (p. 73-96). Nova York: Guilford.
- Choy, Eunice E Hang, i Cheung, Him. (2017). Linguistic asymmetry, egocentric anchoring, and sensory modality as factors for the observed association between time and space perception. *Cognitive Processing*, 18(4), 479-490. doi:[10.1007/s10339-017-0817-6](https://doi.org/10.1007/s10339-017-0817-6).
- Christen y Gracia, Lucila María. (2020). Impact of voice gender on the perception of simultaneous interpreting quality. A Rafael Barranco-Droege (Ed.), *Solving the riddle of interpreting quality: Dimensions and challenges* (p. 25-58). Granada: Comares.
- Clark, Herbert H. (1996). *Using Language*. Nova York: Cambridge University Press.
- Clark, Herbert H., i Brennan, Susan E. (1991). Grounding in communication. A Lauren B. Resnick, John M. Levine, i Stephanie D. Teasley (Ed.), *Perspectives on socially shared cognition* (p. 127-149). Washington: American Psychology Association.
- Corretja i Torrens, Mercè. (1995). *Un aspecte de la protecció dels drets humans a Europa: el drets lingüístics*. Universitat de Barcelona.
- Cuddy, Amy J. C., Fiske, Susan T., i Glick, Peter. (2008). Warmth and competence as universal dimensions of social perception: The stereotype content model and the BIAS map. A Mark P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (Vol. 40, p. 61-149). San Diego, CA: Academic Press.

- Dagbo, Yusuf Mashood. (2020). Using Indigenous Language as a Tool for Conflict Prevention and Peacebuilding. A Essien Essien (Ed.), *Handbook of Research on the Impact of Culture in Conflict Prevention and Peacebuilding* (p. 372-386). Hershey: IGI Global.
- Datta, Amit, Tschantz, Michael Carl, i Datta, Anupam. (2015). Automated Experiments on Ad Privacy Settings. *Proceedings on Privacy Enhancing Technologies, 2015*(1), 92-112. doi:[10.1515/popets-2015-0007](https://doi.org/10.1515/popets-2015-0007).
- De Varennes, Fernand. (2001). Language rights as an integral part of human rights. *International Journal on Multicultural Societies, 3*(1), 15-25.
- Defranza, David, Mishra, Himanshu, i Mishra, Arul. (2020). How Language Shapes Prejudice Against Women: An Examination Across 45 World Languages. *Journal of Personality and Social Psychology, 119*(1), 7-22. doi:[10.1037/pspa0000188](https://doi.org/10.1037/pspa0000188).
- Doleschal, Ursula. (2013). Das generische Maskulinum im Deutschen. Ein historischer Spaziergang durch die deutsche Grammatikschreibung von der Renaissance bis zur Postmoderne. *Linguistik Online, 11*(2), 39-70. doi:[10.13092/lo.11.915](https://doi.org/10.13092/lo.11.915).
- Douglas, Karen M., i Sutton, Robbie M. (2014). "A Giant Leap for Mankind" But What About Women? The Role of System-Justifying Ideologies in Predicting Attitudes Toward Sexist Language. *Journal of Language and Social Psychology, 33*(6), 667-680. doi:[10.1177/0261927X14538638](https://doi.org/10.1177/0261927X14538638).
- Edwards, John. (2009). *Language and Identity. An introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Esaulova, Yulia, i von Stockhausen, Lisa. (2015). Cross-linguistic evidence for gender as a prominence feature. *Frontiers in Psychology, 6*, 1356. doi:[10.3389/fpsyg.2015.01356](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01356).
- Farkas, Anna, i Németh, Renáta. (2020). How to Measure Gender Bias in Machine Translation: Optimal Translators, Multiple Reference Points. *arXiv*. Disponible en: <https://arxiv.org/abs/2011.06445>.
- Farley, Christine H. (1996). Confronting Expectations: Women in the Legal Academy. *Yale Journal of Law i Feminism, 8*(2), 338-358.
- Fausto-Sterling, Anne. (2000). *Sexing the body: Gender politics and the construction of sexuality*. Nova York: Basic Books.
- Filipovic, Luna. (2008). Language as a witness: Insights from cognitive linguistics. *International Journal of Speech Language and the Law, 14*(2), 245-267. doi:[10.1558/ijsll.2007.14.2.245](https://doi.org/10.1558/ijsll.2007.14.2.245).
- Fiske, Susan T., Cuddy, Amy J. C., Glick, Peter, i Xu, Jun. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology, 82*(6), 878-902.
- Foertsch, Julie, i Gernsbacher, Morton Ann. (1997). In search of gender neutrality: Is singular they a cognitively efficient substitute for generic he? *Psychological Science, 8*(2), 106-111. doi:[10.1111/j.1467-9280.1997.tb00691.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1997.tb00691.x).
- Formanowicz, Magdalena. (2020). Verb Intergroup Bias: Verbs Are Used More Often in Reference to In-Groups than Out-Groups. *Social Psychological and Personality Science, 11*(6), 854-864. doi:[10.1177/1948550619893957](https://doi.org/10.1177/1948550619893957).
- Formanowicz, Magdalena, Roessel, Janin, Suitner, Caterina, i Maass, Anne. (2017). Verbs as linguistic markers of agency: The social side of grammar. *European Journal of Social Psychology, 47*(5), 566-579. doi:[10.1002/ejsp.2231](https://doi.org/10.1002/ejsp.2231).
- Foucault, Michel. (1961). *Folie et déraison : histoire de la folie à l'âge classique*. París: Plon.
- Foucault, Michel. (1963). *Naissance de la clinique. Une archéologie du regard médical*. París: Presses Universitaires de France.

- Freuding, Julia. (2020). *Reducing women's lack of competitiveness using gendered language - An experimental approach*. Tesi de màster (MSc), Leopold Franzens Universität Innsbruck, Innsbruck.
- Gabriel, Ute, Gygax, Pascal M., i Kuhn, Elisabeth A. (2018). Neutralising linguistic sexism: Promising but cumbersome? *Group Processes i Intergroup Relations*, 21(5), 844-858. doi:[10.1177/1368430218771742](https://doi.org/10.1177/1368430218771742).
- Garcia-Sanchez, Efrain, Van der Toorn, Jozanneke, Rodriguez-Bailon, Rosa, i Willis, Guillermo B. (2019). The Vicious Cycle of Economic Inequality: The Role of Ideology in Shaping the Relationship Between "What Is" and "What Ought to Be" in 41 Countries. *Social Psychological and Personality Science*, 10(8), 991-1001. doi:[10.1177/1948550618811500](https://doi.org/10.1177/1948550618811500).
- Garnham, Alan, Oakhill, Jane, i Reynolds, David. (2002). Are inferences from stereotyped role names to characters' gender made elaboratively? *Memory i Cognition*, 30(3), 439-446. doi:[10.3758/BF03194944](https://doi.org/10.3758/BF03194944).
- Gaucher, Danielle, Friesen, Justin, i Kay, Aaron C. (2011). Evidence that gendered wording in job advertisements exists and sustains gender inequality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(1), 109-128. doi:[10.1037/a0022530](https://doi.org/10.1037/a0022530).
- Gellner, Ernest. (1970). Concepts and Society. A Bryan R. Wilson (Ed.), *Rationality* (p. 18-49). Oxford: Basil Blackwell.
- Goffman, Erving. (1967). On face-work. An Analysis of Ritual Elements in Social Interaction. *A Interaction Ritual: Essays on Face-To-Face Behavior* (p. 5-45). Nova York: Pantheon Books.
- Grice, H. Paul. (1975). Logic and conversation. A Peter Cole i Morgan Jerry (Ed.), *Syntax and Semantics 3: Speech Acts* (p. 41-58). Nova York: Academic Press.
- Gustafsson Sendén, Marie, Bäck, Emma A., i Lindqvist, Anna. (2015). Introducing a gender-neutral pronoun in a natural gender language: the influence of time on attitudes and behavior. *Frontiers in Psychology*, 6, Article 893. doi:[10.3389/fpsyg.2015.00893](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.00893).
- Gygax, Pascal M., Elmiger, Daniel, Zufferey, Sandrine, Garnham, Alan, Sczesny, Sabine, von Stockhausen, Lisa, Braun, Friederike, i Oakhill, Jane. (2019). A Language Index of Grammatical Gender Dimensions to Study the Impact of Grammatical Gender on the Way We Perceive Women and Men. *Frontiers in Psychology*, 10, Article 1604. doi:[10.3389/fpsyg.2019.01604](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01604).
- Gygax, Pascal M., Gabriel, Ute, Lévy, Arik, Pool, Eva, Grivel, Marjorie, i Pedrazzini, Elena. (2012). The masculine form and its competing interpretations in French: When linking grammatically masculine role names to female referents is difficult. *Journal of Cognitive Psychology*, 24(4), 395-408. doi:[10.1080/20445911.2011.642858](https://doi.org/10.1080/20445911.2011.642858).
- Gygax, Pascal M., Gabriel, Ute, Sarrasin, Oriane, Oakhill, Jane, i Garnham, Alan. (2008). Generically intended, but specifically interpreted: When beauticians, musicians, and mechanics are all men. *Language and Cognitive Processes*, 23(3), 464-485. doi:[10.1080/01690960701702035](https://doi.org/10.1080/01690960701702035).
- Haller, Max, i Hadler, Markus. (2006). How social relations and structures can produce happiness and unhappiness: An international comparative analysis. *Social Indicators Research*, 75, 169-216.
- Hamilton, Mykol C., Hunter, Barbara, i Stuart-Smith, Shannon. (1992). Jury instructions worded in the masculine generic: Can a woman claim self-defense when "he" is threatened? A Joan Chrisler i Doris Howard (Ed.), *New Directions in Feminist Psychology: Practice, Theory, and Research* (p. 169-178). Nova York: Springer.
- Hannover, Bettina. (2002). Auswirkungen der Selbstkategorisierung als männlich oder weiblich auf erfolgserwartungen gegenüber geschlechtskonnotierten Aufgaben [Effects of self-categorization as male or female on expectations of success toward gender connoted tasks.]. A Birgit Spinath i Elke Heise (Ed.), *Pädagogische Psychologie Unter Gewandelten Gesellschaftlichen Bedingungen* (p. 37-51). Hamburg: Kovac.

- Hannum, Hurst. (1991). Contemporary developments in the international protection of the rights of minorities. *Notre Dame Law Review*, 66(5), 1431-1460.
- Harrison, Linda. (1975). Cro-Magnon Woman—in Eclipse. *The Science Teacher*, 42, 8-11.
- Hayakawa, Sayuri, Lau, Becky K. Y., Holtzmann, Sophie, Costa, Albert, i Keysar, Boaz. (2019). On the reliability of the foreign language effect on risk-taking. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 72(1), 29-40. doi:[10.1177/1747021817742242](https://doi.org/10.1177/1747021817742242).
- Hechavarria, Diana M., Terjesen, Siri A., Stenholm, Pekka, Brannback, Malin, i Lang, Stefan. (2018). More than Words: Do Gendered Linguistic Structures Widen the Gender Gap in Entrepreneurial Activity? *Entrepreneurship Theory and Practice*, 42(5), 797-817. doi:[10.1177/1042258718795350](https://doi.org/10.1177/1042258718795350).
- Hegarty, Peter, i Buechel, Carmen. (2006). Androcentric Reporting of Gender Differences in APA Journals: 1965–2004. *Review of General Psychology*, 10(4), 377-389. doi:[10.1037/1089-2680.10.4.377](https://doi.org/10.1037/1089-2680.10.4.377).
- Hegarty, Peter, Mollin, Sandra, i Foels, Rob. (2016). Binomial word order and social status. A Howard Giles i Anne Maass (Ed.), *Advances in Intergroup Communication* (p. 119-135). Pieterlen: Peter Lang.
- Hernández, Francesc, i Mercadé, Francesc. (1990). Identitat i llengua, anàlisi d'una experiència. *Revista de Llengua i Dret*, 14 305-322.
- Higgins, E.Tory, i Rholes, William S. (1978). “Saying is believing”- Effects of message modification on Memory and Liking for the Person Described. *Journal of Experimental Social Psychology*, 14(4), 363-378.
- Horvath, Lisa K., Merkel, Elisa F., Maass, Anne, i Sczesny, Sabine. (2016). Does Gender-Fair Language Pay Off? The Social Perception of Professions from a Cross-Linguistic Perspective. *Frontiers in Psychology*, 6, Article 2018. doi:[10.3389/fpsyg.2015.02018](https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.02018).
- Horvath, Lisa Kristina, i Sczesny, Sabine. (2015). Reducing women's lack of fit with leadership positions? Effects of the wording of job advertisements. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 25(2), 316-328. doi:[10.1080/1359432x.2015.1067611](https://doi.org/10.1080/1359432x.2015.1067611).
- Hull, David. (1988). *Science as a Process*. Chicago, IL i Londres: University of Chicago Press.
- Jackson, Ryan Blake, Williams, Tom, i Smith, Nicole. (2020). *Exploring the Role of Gender in Perceptions of Robotic Noncompliance*. Paper presented at the Proceedings of the 2020 ACM/IEEE International Conference on Human-Robot Interaction, Cambridge, UK.
- Jacobi, Tonja, i Schweers, Dylan. (2017). Justice, interrupted: The effect of gender, ideology, and seniority at Supreme Court oral arguments. *Virginia Law Review*, 103, 1379.
- Jacobson, Marsha B., i Insko, William R. (1985). Use of Nonsexist Pronouns as a Function of Ones Feminist Orientation. *Sex Roles*, 13(1-2), 1-7. doi:[10.1007/BF00287456](https://doi.org/10.1007/BF00287456).
- Junyent Figueras, María del Carmen. (2013). La variable 'sexe' en les llengües del món. *Caplletra: revista internacional de filologia*(54), 143-158.
- Kay, Aaron C., Gaucher, Danielle, Peach, Jennifer M., Laurin, Kristin, Friesen, Justin, Zanna, Mark P., i Spencer, Steven J. (2009). Inequality, discrimination, and the power of the status quo: Direct evidence for a motivation to see the way things are as the way they should be. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(3), 421-434. doi:[10.1037/a0015997](https://doi.org/10.1037/a0015997).
- Kennison, Sheila M., i Trofe, J. L. (2003). Comprehending pronouns: A role for word-specific gender stereotype information. *Journal of Psycholinguistic Research*, 32(3), 355-378. doi:[10.1023/A:1023599719948](https://doi.org/10.1023/A:1023599719948).
- Kesebir, Selin. (2017). Word order denotes relevance differences: The case of conjoined phrases with lexical gender. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(2), 262-279. doi:[10.1037/pspi0000094](https://doi.org/10.1037/pspi0000094).

- Kidd, Virginia. (1971). A Study of the Images Produced Through the Use of the Male Pronoun as the Generic. *Moments in Contemporary Rhetoric and Communication*, 1, 25-30.
- Kilarski, Marcin. (2007). On grammatical gender as an arbitrary and redundant category. A Douglas A. Kibbee (Ed.), *History of linguistics 2005. Selected papers from the Tenth International Conference on History of the Language Sciences* (p. 24–36). Amsterdam: John Benjamins.
- Kintsch, Walter. (1977). *Memory and Cognition*. Nova York: Wiley.
- Knill, David C., i Richards, Whitman (Ed.). (1996). *Perception as Bayesian Inference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kontra, Miklos, Phillipson, Robert, Skutnabb-Kangas, Tove, i Varady, Tibor (Ed.). (1999). *Language: A Right and a Resource. Approaching Linguistic Human Rights*. Budapest: Central European University Press.
- Krauss, Robert M., i Fussell, Susan R. (1991). Perspective-taking in communication: Representations of others' knowledge in reference. *Social Cognition*, 9(1), 2-24.
- Kreitzer, Rebecca J., i Sweet-Cushman, Jennie. (2021). Evaluating Student Evaluations of Teaching: a Review of Measurement and Equity Bias in SETs and Recommendations for Ethical Reform. *Journal of Academic Ethics*. doi:[10.1007/s10805-021-09400-w](https://doi.org/10.1007/s10805-021-09400-w).
- Kuhn, Thomas S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Kulesza, Wojciech, Dolinski, Dariusz, Huisman, Avia, i Majewski, Robert. (2014). The echo effect: The power of verbal mimicry to influence prosocial behavior. *Journal of Language and Social Psychology*, 33(2), 183-201.
- Lakoff, George. (1977). What you can do with words: politeness, pragmatics and performatives. A Andy Rogers, Bob Wall, i John Murphy (Ed.), *Proceedings of the Texas Conference on Performatives, Presuppositions and Implicatures*. Arlington: Center for Applied Linguistics.
- Lakoff, George. (2004). *Don't Think of an Elephant! Know Your Values and Frame the Debate. The Essential Guide for Progressives*. Vermont: Chelsea Green.
- Lakoff, Robin. (1973). Language and Woman's Place. *Language in Society*, 2(1), 45-80.
- Lakoff, Robin, i Tolmach Lakoff, Robin (Ed.). (2004). *Language and Woman's Place. Text and commentaries*. Oxford: Oxford University Press.
- Lee, Matthew, i Huang, Laura. (2018). Gender Bias, Social Impact Framing, and Evaluation of Entrepreneurial Ventures. *Organization Science*, 29(1), 1-16. doi:[10.1287/orsc.2017.1172](https://doi.org/10.1287/orsc.2017.1172). Disponible en: <https://pubsonline.informs.org/doi/abs/10.1287/orsc.2017.1172>.
- Leech, Geoffrey. (1983). *Principles of pragmatics*. Londres, Nova York: Longman.
- Lewis, David. (1969). *Convention. A Philosophical Study*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Liben, Lynn S., i Bigler, Rebecca S. (2002). The developmental course of gender differentiation: Conceptualizing, measuring, and evaluating constructs and pathways *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 67(2), VII-147.
- Lindqvist, Anna, Renström, Emma Aurora, i Gustafsson Sendén, Marie. (2018). Reducing a Male Bias in Language? Establishing the Efficiency of Three Different Gender-Fair Language Strategies. *Sex Roles*, 81(1-2), 109-117. doi:[10.1007/s11199-018-0974-9](https://doi.org/10.1007/s11199-018-0974-9).
- Lippi-Green, Rosina. (1994). Accent, standard language ideology, and discriminatory pretext in courts. *Language in Society*, 23(2), 163-198.

- Lu, Kaiji, Mardziel, Piotr, Wu, Fangjing, Amancharla, Preetam, i Datta, Anupam. (2018). Gender Bias in Neural Natural Language Processing. *arXiv*. Disponible en: <https://arxiv.org/abs/1807.11714>
- Lytotard, Jean-François. (1979). *La condition postmoderne. Rapport sur le savoir*. París: Minuit.
- Maass, Anne, i Arcuri, Luciano. (1996). Language and stereotyping. A Callan MacRae, Charles Stangor, i Miles Hewstone (Ed.), *Stereotypes and stereotyping* (p. 193-226). Nova York: Guilford Press.
- MacKay, Donald G., i Konishi, Toshi. (1980). Personification and the pronoun problem. *Women's Studies International Quarterly*, 3, 149-163.
- Madera, Juan M., Hebl, Michelle R., i Martin, Randi C. (2009). Gender and letters of recommendation for academia: agentic and communal differences. *Journal of Applied Psychology*, 94(6), 1591-1599. doi:[10.1037/a0016539](https://doi.org/10.1037/a0016539).
- Malinowski, Bronislaw Kasper. (1923). The Problem of Meaning in Primitive Languages. A Lucy Burke, Tony Crowley, i Alan Girvin (Ed.), *The Routledge Language and Cultural Theory Reader* (p. 386-394). Londres, Nova York: Routledge.
- McConahay, John B. (1983). Modern Racism and Modern Discrimination: The Effects of Race, Racial Attitudes, and Context on Simulated Hiring Decisions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9(4), 551-558. doi:[10.1177/0146167283094004](https://doi.org/10.1177/0146167283094004).
- McConahay, John B. (1986). Modern racism, ambivalence, and the Modern Racism Scale. A John F. Dovidio i Samuel L. Gaertner (Ed.), *Prejudice, discrimination, and racism* (p. 91-125). Orlando, FL: Academic Press.
- McConnell, Allen R., i Fazio, Russell H. (1996). Women as Men and People: Effects of Gender-Marked Language. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(10), 1004-1013. doi:[10.1177/01461672962210003](https://doi.org/10.1177/01461672962210003).
- McKay, Fiona. (2020). A stairheid rammy: female politicians and gendered discourses in the Scottish press. *Journal of Language and Politics*, 19(1), 30-47.
- Mead, George Herbert. (1934). *Mind, Self and Society*. Chicago: University of Chicago Press.
- Menegatti, Michela, i Rubini, Monica. (2017). Gender bias and sexism in language. A *Oxford Research Encyclopedia of Communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Merkel, Elisa, Maass, Anne, i Frommelt, Laura. (2012). Shielding Women Against Status Loss: The Masculine Form and Its Alternatives in the Italian Language. *Journal of Language and Social Psychology*, 31(3), 311-320. doi:[10.1177/0261927x12446599](https://doi.org/10.1177/0261927x12446599).
- Meteyard, Lotte, Bahrami, Bahador, i Vigliocco, Gabriella. (2007). Motion detection and motion verbs language affects low-level visual perception. *Psychological Science*, 18(11), 1007-1013.
- Mickan, Anne, Schiefke, Maren, i Stefanowitsch, Anatol. (2014). Key is a llave is a Schlüssel: A failure to replicate an experiment from Boroditsky et al. 2003. *Yearbook of the German Cognitive Linguistics Association*, 2(1), 39-50.
- Monzó-Nebot, Esther. (2018). Translators and interpreters as agents of diversity. Managing myths and pursuing justice in postmonolingual societies. A Esther Monzó Nebot i Juan Jiménez-Salcedo (Ed.), *Translating Justice in a Postmonolingual Age* (p. 9-34). Delaware: Vernon Press.
- Moulton, Janice, Robinson, George M., i Cherin, Elias. (1978). Sex Bias in Language Use: 'Neutral' Pronouns that Aren't. *American Psychologist*, 33, 1032-1036.
- Mullen, Mary K. (1990). Children's Classifications of Nature and Artifact Pictures into Female and Male Categories. *Sex Roles*, 23(9-10), 577-587. doi:[10.1007/BF00289769](https://doi.org/10.1007/BF00289769).
- Naroll, Raoul. (1961). Two solutions to Galton's problem. *Philosophy of Science*, 28(1), 15-39.

- Nissim, Malvina, van Noord, Rik, i van der Goot, Rob. (2020). Fair Is Better than Sensational: Man Is to Doctor as Woman Is to Doctor. *Computational Linguistics*, 46(2), 487-498. doi:[10.1162/coli_a_00379](https://doi.org/10.1162/coli_a_00379).
- Noll, Jane, Lowry, Mark, i Bryant, Judith. (2018). Changes Over Time in the Comprehension of He and They as Epicene Pronouns. *Journal of Psycholinguistic Research*, 47(5), 1057-1068. doi:[10.1007/s10936-018-9577-4](https://doi.org/10.1007/s10936-018-9577-4).
- Oakhill, Jane, Garnham, Alan, i Reynolds, David. (2005). Immediate activation of stereotypical gender information. *Memory i Cognition*, 33(6), 972-983. doi:[10.3758/BF03193206](https://doi.org/10.3758/BF03193206).
- Orange, Donna M. (2008). Why Language Matters to Psychoanalysis. *Psychoanalytic Dialogues*, 13(1), 77-103. doi:[10.1080/10481881309348722](https://doi.org/10.1080/10481881309348722).
- Otgaar, Henry, i Baker, Alysha. (2018). When lying changes memory for the truth. *Memory*, 26(1), 2-14. doi:[10.1080/09658211.2017.1340286](https://doi.org/10.1080/09658211.2017.1340286).
- Parker, Patricia S. (2002). Negotiating identity in raced and gendered workplace interactions: The use of strategic communication by African American women senior executives within dominant culture organizations. *Communication Quarterly*, 50(3-4), 251-268. doi:[10.1080/01463370209385663](https://doi.org/10.1080/01463370209385663).
- Parks, J. B., i Robertson, M. A. (2004). Attitudes toward women mediate the gender effect on attitudes toward sexist language. *Psychology of Women Quarterly*, 28(3), 233-239. doi:[10.1111/j.1471-6402.2004.00140.x](https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.2004.00140.x).
- Parlament de Catalunya. (2019). *Llibre d'estil de les lleis i altres textos del Parlament de Catalunya*. Barcelona: Parlament de Catalunya.
- Pathak, Lekha Adik, Shirodkar, Salil, Ruparelia, Ronak, i Rajebahadur, Jaideep. (2017). Coronary artery disease in women. *Indian Heart Journal*, 69(4), 532-538. doi:[10.1016/j.ihj.2017.05.023](https://doi.org/10.1016/j.ihj.2017.05.023).
- Pauwels, Anne. (2003). Linguistic sexism and feminist linguistic activism. A Janet Holmes i Miriam Meyerhoff (Ed.), *The Handbook of Language and Gender* (p. 550-570). Malden, MA: Blackwell.
- Perez, Caroline Criado. (2019). *Invisible Women: Exposing Data Bias in a World Designed for Men*. Nova York: Random House.
- Pérez, Efrén O., i Tavits, Margit. (2019). Language Influences Public Attitudes toward Gender Equality. *The Journal of Politics*, 81(1), 81-93. doi:[10.1086/700004](https://doi.org/10.1086/700004).
- Phillips, Webb, i Boroditsky, Lera. (2003). Can quirks of grammar affect the way you think? Grammatical gender and object concepts. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 25, 928-933.
- Piaget, Jean. (1954). Le langage et la pensée du point de vue génétique. *Acta Psychologica*, 10, 51-60.
- Pinto, Jeffrey K., Patanakul, Peerasit, i Pinto, Mary Beth. (2017). "The aura of capability": Gender bias in selection for a project manager job. *International Journal of Project Management*, 35(3), 420-431. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2017.01.004>.
- Pons i Parera, Eva, Parés, Maria Josep, i Pla, Anna Maria. (2005). *Els drets lingüístics com a drets humans, el cas del català* (84-609-6875-8). Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana.
- Pöyry, Sirkka. (2000). Intercultural Understanding as a Success Factor in the Technical and Environmental Cooperation. *IFAC Proceedings Volumes*, 33(12), 293-298. doi:[10.1016/s1474-6670\(17\)37330-5](https://doi.org/10.1016/s1474-6670(17)37330-5).
- Prates, Marcelo O. R., Avelar, Pedro H. C., i Lamb, Luis. (2019). Assessing Gender Bias in Machine Translation. A Case Study with Google Translate. *arXiv*. Disponible en: <https://arxiv.org/abs/1809.02208>.
- Prentice, Deborah A. (1994). Do Language Reforms Change Our Way of Thinking? *Journal of Language and Social Psychology*, 13(1), 3-19.

- Prewitt-Freilino, Jennifer L., Caswell, T. Andrew, i Laakso, Emmi K. (2012). The Gendering of Language: A Comparison of Gender Equality in Countries with Gendered, Natural Gender, and Genderless Languages. *Sex Roles*, 66(3-4), 268-281. doi:[10.1007/s11199-011-0083-5](https://doi.org/10.1007/s11199-011-0083-5).
- Pyykkonen, Pirita, Hyona, Jukka, i van Gompel, Roger P. G. (2010). Activating Gender Stereotypes During Online Spoken Language Processing Evidence From Visual World Eye Tracking. *Experimental Psychology*, 57(2), 126-133. doi:[10.1027/1618-3169/a000016](https://doi.org/10.1027/1618-3169/a000016).
- Redl, Theresa, Frank, Stefan L., Swart, Peter de, i Hoop, Helen de (2020). The Male Bias of a Generically-intended Personal Pronoun in Language Processing. *PsyArXiv*. doi:[10.31234/osf.io/3hc69](https://doi.org/10.31234/osf.io/3hc69).
- Rehg, Kenneth L., Campbell, Lyle, Taff, Alice, Chee, Melvatha, Hall, Jaeci, Hall, Millie Yéi Dulitseen, Martin, Kawennyóhstha Nicole, i Johnston, Annie. (2018). Indigenous Language Use Impacts Wellness. A Kenneth L. Regh i Lyle Campbell (Ed.), *The Oxford Handbook of Endangered Languages* (p. 861-884). Oxford: Oxford University Press.
- Reynolds, David J., Garnham, Alan, i Oakhill, Jane. (2006). Evidence of immediate activation of gender information from a social role name. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 59(5), 886-903. doi:[10.1080/02724980543000088](https://doi.org/10.1080/02724980543000088).
- Riley, Philip. (2007). *Language, Culture and Identity: An Ethnolinguistic Perspective*. Nova York: Continuum.
- Rippon, Gina. (2019). *The Gendered Brain*. Londres: The Bodley Head.
- Rohmann, Elke, i Bierhoff, Hans-Werner. (2013). Geschlechtsrollen-Selbstkonzept und Beeinträchtigung des psychischen Wohlbefindens bei jungen Frauen [Gender-role self-concept and psychological distress in young women]. *Zeitschrift Fur Gesundheitspsychologie*, 21(4), 177-190. doi:[10.1026/0943-8149/a000102](https://doi.org/10.1026/0943-8149/a000102).
- Romero, Daniel M., Swaab, Roderick I., Uzzi, Brian, i Galinsky, Adam D. (2015). Mimicry is presidential: Linguistic style matching in presidential debates and improved polling numbers. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(10), 1311-1319.
- Rommetveit, Ragnar. (1968). *Words, Meaning, and Messages. Theory and Experiments in Psycholinguistics*. Nova York: Academic Press.
- Rommetveit, Ragnar. (1974). *On Message Structure: A Framework for the Study of Language and Communication*. Nova York: Wiley.
- Rubin, Donald L., Greene, Kathryn, i Schneider, Deidra. (1994). Adopting gender-inclusive language reforms. Diachronic and synchronic variation. *Journal of Language and Social Psychology*, 13(2), 91-114. doi:[10.1177/0261927X94132001](https://doi.org/10.1177/0261927X94132001).
- Rumelhart, David E., i Ortony, Andrew. (1977). The representation of knowledge in memory. A Richard C. Anderson, Rand J. Spiro, i William E. Montague (Ed.), *Schooling and the Acquisition of Knowledge* (p. 99-136). Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Safran, William. (2004). Introduction: the political aspects of language. *Nationalism and Ethnic Politics*, 10, 1-14.
- Sanford, Anthony J. (1985). *Cognition and Cognitive Psychology*. Londres: Weidenfeld i Nicolson.
- Sapir, Edward. (1929[1949]). The Status of Linguistics as a Science. A David C. Mandelbaum (Ed.), *Edward Sapir: Culture, Language and Personality. Selected Essays* (p. 65-77). Berkeley: University of California Press.
- Sarrasin, Oriane, Gabriel, Ute, i Gygax, Pascal M. (2012). Sexism and Attitudes Toward Gender-Neutral Language The Case of English, French, and German. *Swiss Journal of Psychology*, 71(3), 113-124. doi:[10.1024/1421-0185/a000078](https://doi.org/10.1024/1421-0185/a000078).

- Schneider, Joseph W., i Hacker, Sally L. (1973). Sex Role Imagery and Use of the Generic 'Man' in Introductory Texts: A Case in the Sociology of Sociology. *The American Sociologist*, 8, 12-18.
- Schneider, Margaret, i Phillips, Susan P. (1997). A qualitative study of sexual harassment of female doctors by patients. *Social Science i Medicine*, 45(5), 669-676. doi: [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(96\)00384-X](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(96)00384-X).
- Sczesny, Sabine, Moser, Franziska, i Wood, Wendy. (2015). Beyond Sexist Beliefs: How Do People Decide to Use Gender-Inclusive Language? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(7), 943-954. doi: [10.1177/0146167215585727](https://doi.org/10.1177/0146167215585727).
- Sczesny, Sabine, Nater, Christa, i Eagly, Alice H. (2018). *Agency and Communion: Their Implications for Gender Stereotypes and Gender Identities*. Milton Park: Taylor and Francis.
- Searle, John R. (1969). *Speech Acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Semin, Gün R. (1998). Cognition, language, and communication. A Susan R. Fussell i Roger Kreuz (Ed.), *Social and cognitive approaches to interpersonal communication* (p. 229-258). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Sera, Maria D., Berge, Christian A.H., i del Castillo Pintado, Javier. (1994). Grammatical and conceptual forces in the attribution of gender by English and Spanish speakers. *Cognitive Development*, 9(3), 261-292. doi: [10.1016/0885-2014\(94\)90007-8](https://doi.org/10.1016/0885-2014(94)90007-8).
- Sera, Maria D., Elieff, Chryle, Forbes, James, Burch, Melissa C., Rodríguez, Wanda, i Dubois, Diane P. (2002). When language affects cognition and when it does not: An analysis of grammatical gender and classification. *Journal of Experimental Psychology-General*, 131(3), 377-397. doi: [10.1037//0096-3445.131.3.377](https://doi.org/10.1037//0096-3445.131.3.377).
- Shepelak, Norma J., i Alwin, Duane F. (1986). Beliefs about Inequality and Perceptions of Distributive Justice. *American Sociological Review*, 51(1), 30-46.
- Shepelak, Norma J., Ogden, Darlene, i Tobin-Bennett, Diane. (1984). The Influence of Gender Labels on the Sex Typing of Imaginary Occupations. *Sex Roles*, 11(11/12), 983-996.
- Skinner, Burrhus F. (1957[2014]). *Verbal Behavior*. Nova York: Appleton-Century-Crofts.
- Skutnabb-Kangas, Tove. (2006). Language policy and linguistic human rights. In: Thomas (Ed.), *An Introduction to Language Policy, Theory and Method*. Blackwells, Oxford, pp. 273-291. A Thomas Ricento (Ed.), *An Introduction to Language Policy, Theory and Method* (p. 273-291). Oxford: Blackwell.
- Smith, Eliot R., i Semin, Gün R. (2007). Situated social cognition. *Current Directions in Psychological Science*, 16(3), 132-135.
- Smith-Lovin, Lynn, i Brody, Charles. (1989). Interruptions in Group Discussions: The Effects of Gender and Group Composition. *American Sociological Review*, 54(3), 424-435. doi: [10.2307/2095614](https://doi.org/10.2307/2095614).
- Somers, Margaret R. (1992). Narrativity, narrative identity, and social action: Rethinking English working-class formation. *Social Science History*, 16(4), 591-630.
- Somers, Margaret R., i Gibson, Gloria. (1994). Reclaiming the Epistemological 'Other': Narrative and the Social Constitution of Identity. A Craig Calhoun (Ed.), *Social Theory and the Politics of Identity* (p. 37-99). Oxford, Cambridge: Blackwell.
- Spolsky, Bernard (Ed.). (2012). *The Cambridge Handbook of Language Policy*: Cambridge University Press.
- Stahlberg, Dagmar, Braun, Friederike, Irmen, Lisa, i Sczesny, Sabine. (2007). Representation of the Sexes in Language. A Klaus Fiedler (Ed.), *Social Communication* (p. 163-187). Nova York: Psychology Press.
- Stahlberg, Dagmar, i Sczesny, Sabine. (2001). Effekte des generischen Maskulinums und alternativer Sprachformen auf den gedanklichen Einbezug von Frauen. *Psychologische Rundschau*, 52, 131-140.

- Star, Susan Leigh, i Griesemer, James R. (2016). Institutional Ecology, 'Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907-39. *Social Studies of Science*, 19(3), 387-420. doi:[10.1177/030631289019003001](https://doi.org/10.1177/030631289019003001).
- Stout, Jane G., i Dasgupta, Nilanjana. (2011). When He Doesn't Mean You: Gender-Exclusive Language as Ostracism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 37(6), 757-769. doi:[10.1177/0146167211406434](https://doi.org/10.1177/0146167211406434).
- Stratford, Jacqueline. (1998). Women and Men in Conversation: a consideration of therapists' interruptions in therapeutic discourse. *Journal of Family Therapy*, 20(4), 383-394. doi:[10.1111/1467-6427.00094](https://doi.org/10.1111/1467-6427.00094).
- Su, Qi, Liu, Pengyuan, Wei, Wei, Zhu, Shucheng, i Huang, Chu-Ren. (2021). Occupational gender segregation and gendered language in a language without gender: trends, variations, implications for social development in China. *Humanities i Social Sciences Communications*, 8(1). doi:[10.1057/s41599-021-00799-6](https://doi.org/10.1057/s41599-021-00799-6).
- Swaab, Roderick I., Maddux, William W., i Sinaceur, Marwan. (2011). Early words that work: When and how virtual linguistic mimicry facilitates negotiation outcomes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47, 616-621.
- Swim, Janet K., Aikin, Kathryn J., Hall, Wayne S., i Hunter, Barbara A. (1995). Sexism and Racism - Old-Fashioned and Modern Prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(2), 199-214. doi:[10.1037/0022-3514.68.2.199](https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.2.199).
- Swim, Janet K., Mallett, R., i Stangor, C. (2004). Understanding subtle sexism: Detection and use of sexist language. *Sex Roles*, 51(3-4), 117-128. doi:[10.1023/B:SERS.0000037757.73192.06](https://doi.org/10.1023/B:SERS.0000037757.73192.06).
- Tabassum, Nayyara, i Chiesi, Antonio. (2017). Doing and Undoing Gender in the Hospital Workplace. *Journal of Interdisciplinary Feminist Thought*, 10(1), Article 2.
- Vasey, Michael W., Vilensky, Michael R., Heath, Jacqueline H., Harbaugh, Casaundra N., Buffington, Adam G., i Fazio, Russell H. (2012). It was as big as my head, I swear! *Journal of Anxiety Disorders*, 26(1), 20. doi:[10.1016/j.janxdis.2011.08.009](https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2011.08.009).
- Viennot, Éliane. (2014). *Non, le Masculin ne L'emporte pas sur le Féminin! Petite histoire des résistances de la langue français*. Marsella: Éditions iXe.
- Vora, Kranti Suresh, Sundararajan, Aarthi, Saiyed, Shahin, Dhama, Kuldeep, i Natesan, Senthilkumar. (2020). Impact of COVID-19 on women and children and the need for a gendered approach in vaccine development. *Human Vaccines i Immunotherapeutics*, 16(12), 2932-2937. doi:[10.1080/21645515.2020.1826249](https://doi.org/10.1080/21645515.2020.1826249).
- Wason, Peter C. (1960). On the failure to eliminate hypotheses in a conceptual task. *Quarterly Journal of Experimental Psychology*, 12(3), 129-140. doi:[10.1080/17470216008416717](https://doi.org/10.1080/17470216008416717).
- Wason, Peter C. (1968). On the failure to eliminate hypotheses... -a second look. A Peter C. Wason i Philip N. Johnson-Laird (Ed.), *Thinking and reasoning* (p. 165-174). Harmondsworth: Penguin.
- West, Candace. (1984). When the doctor is a "lady": Power, status and gender in physician-patient encounters. *Symbolic Interaction*, 7(1), 87-106. doi: <https://doi.org/10.1525/si.1984.7.1.87>.
- Whalen, Douglas H., Moss, Margaret, i Baldwin, Daryl. (2016). Healing through language: Positive physical health effects of indigenous language use. *F1000Research*, 5, 852. doi:[10.12688/f1000research.8656.1](https://doi.org/10.12688/f1000research.8656.1).
- Whitson, David Kirshner James Anthony. (1997). *Situated cognition: Social, semiotic, and psychological perspectives*. Mahwah: Psychology Press.
- Whorf, Benjamin Lee. (1940[1956]). Science and Linguistics. A John B. Carroll (Ed.), *Language, Thought and Reality* (p. 207-219). Cambridge: MIT.

- Wilson, Arthur L. (1993). The promise of situated cognition. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 57, 71-79.
- Wilson, Thomas. (1553[1909]). *The Arte of Rhetorique*. Londres: Clarendon Press.
- Wittgenstein, Ludwig. (1922). *Tractatus Logico-Philosophicus. Logisch-philosophische Abhandlung*. Londres: Kegan Paul.
- Woolard, Kathryn A. (2008). Les ideologies lingüístiques: una visió general d'un camp des de l'antropologia lingüística. *Revista de Llengua i Dret*, 49, 179-199.
- Zimmermann, Don H, i West, Candace. (1996). Sex roles, interruptions and silences in conversation. A Rajendra Singh (Ed.), *Towards a Critical Sociolinguistics* (p. 211-236). Amsterdam: John Benjamins.